

RIJK

AAN

- OPTIMISME
- PSYCHOLOGIE
- LIEFDE
- VRIENDSCHAP
- GEZONDHEID
- GELUK
- GESPREKKEN
- VRUJWILLIGERSWERK
- WILDE DIEREN
- HUISDIEREN
- TUIN
- ERBU HOREN
- ARCHITECTUUR
- SPIRITUALITEIT
- FINANCIËLE TIPS
- SPORT
- ENTERTAINMENT
- NATUUR
- FILOSOFIE
- OPVOEDKUNDE
- SPELLETJES
- BOEKEN
- REISJES
- FOTOGRAFIE
- MUZIEK
- TECHNIEK
- HISTORIE
- WINKELS
- COMMUNICATIE

aan bewoners die van hun wijk houden
uitgave Het Lage Land, 's-Gravenland en Prinsenland

Nr 08 – jaargang 35 – jan / feb / maart 2026

Colofon

Het gratis magazine RIJK verschijnt 4 maal per jaar, ongeveer in maart, juni, september en december. Digitale editie: www.rikoelfzema.nl

Wilt u ons informeren over iets of uw mening over de inhoud met ons delen, dan graag naar rijkaanalles@hotmail.com of bel 06-48143064. De redactieleden vinden uw mening erg fijn!

Dit magazine voor de wijk wil de lezer vooral gelukkiger, blijer in liefde en vriendschap, trotser op onze wijk etc. etc. maken. Kortom RIJK is vooral positief, inhoudelijk, informatief en vol met tips. De terugkerende onderwerpen voor en over de drie wijken zijn: de Wijkraadllpg, vrijwilligerswerk, dieren in nood, gezondheidstips, communicatietips, natuur, architectuur, spirituele plekken, opvoedkundige antwoorden, hoe word je een leuke opa en oma, technische tips, winkels en bedrijfjes, historische weetjes, kennis over liefde, geluk en vriendschap, hoe om te gaan met eenzaamheid, wat weten boswachters en boa's over ons, financiële tips als je niet veel te maken hebt, waar kan je iets leuks bekijken in Nederland en achteraan in het blad een lang en zwaar artikel voor de liefhebber. We verschijnen te weinig om echt actueel te zijn dus voor de wijknieuwtjes verwijzen we naar de Havenloods of apps over de buurten.

Redactie

Hoofdredacteur Rik Roelfzema • Ineke van Engeldorp • Paul de Graaff • Fabienne Konings • Harry van der Meiden • Guus van Meurs • Lydia den Otter • Dik Vuik

Advertenties

1 pagina: 800,- euro • ½ pagina 600,- euro • ¼ pagina 400,- euro • 1/8 pagina 200,- euro • 1/16 pagina 100,- euro • Prijzen exclusief 9% BTW.

Opmaak en productieadvies:

Hebbit strategische marketingcommunicatie - www.hebbit.nl

Druk:

Janssen/pers Rotatiedruk bv - Gennep - 0485-490433

Hulp bij verspreiding Wijkmagazine RIJK

De WIJKRAADLLPG (www.wijkraadllpg.nl) financiert de drukker en de vormgever. Kranten zijn dus ons goud want zelf hadden we ze niet kunnen betalen. De redactie krijgt geen vergoeding. Zij steken veel energie en tijd in het blad, omdat het leuk en dankbaar werk is. We zijn zuinig met de krant: we bezorgen ze in de brievenbus, maar niet in alle wijken volledig. Daarom liggen ze op strategische plekken in de wijk voor de mensen met een 'nee-nee sticker' op de brievenbus en voor de bewoners die een extra krant willen doorgeven aan een ander. Dat laatste horen we steeds vaker: leuk!

Wij danken alle winkeliers en bedrijven en hun personeel, dat ze met zorg onze krant neer leggen, zodat bezoekers ze mee kunnen nemen.

Dit zijn de winkels die ons helpen

Hier liggen onze kranten RIJK op u te wachten:

- Albert Heijn - Mia van IJperenplein 89
- Albert Heijn - Marinus Bolkplein 4
- JUMBO Lage land - Samuel Esmeijerplein 21
- JUMBO supermarkt - Wingerd 251
- NIEUW! SAHAN supermarkt – Van Campenplein 182
- Kringloop Nieuw & Co – Koperstraat 31
- Kringloop Bonnefooi Kralingen – Oudedijk 94
- Kringloop Delen is Helen – Schoterbosstraat 4
- Kringloop Zeist - Joh. Postlaan 4
- Prinsenhof - Bramanteplein 2
- Wijkhub Lage Land - 's Gravenland - Samuel Esmeijerplein 37
- Huis van de Wijk Lage Land – Remmet van Milplaats 15
- Het Palet – Duikerstraat 29
- Prinsenwiek – Prinsenlaan
- De Burcht – Van Moorselplaats 2
- Uw Fysiotherapeut - Mia van IJperenplein 70
- Rene van Schaik Speciaal Slager - Mia van Ieperenplein
- Basisschool Rudolf Steinerschool - Michelangelostraat 375
- Tuincentrum Zwinkels - 's-Gravenweg 620
- HMJ Makelaardij - J. van Campenplein 67
- Stoker Personal Training - Prinsenlaan 80
- De Prins Kleding restauratie - Jacques Duthilweg 209
- Bike Totaal - Jacques Duthilweg 201
- Lavand (Gordijnen Specialist) - J. van Campenplein 53
- Hairin by sisters - J. van Campenplein 61
- Scooter Select - J. van Campenplein 55

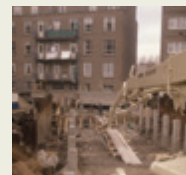
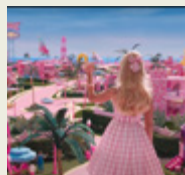
En nog veel andere winkels en eet- en drinkgelegenheden

Auteursrecht

© RIJK 2026. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij de betreffende auteur. Wilt u iets overnemen, graag bericht rijkaanalles@hotmail.com

RIJK AAN • INHOUD

- PARTNERWENSEN ZIJN IN ELKE CULTUUR HETZELFDE 4-5
- ZEER GESLAAGD URBAN EVENT 6
- ALTAAR VOOR DIEGO MARADONA 7
- WORD EEN NOG LEUKERE OPA OF OMA 8-9
- HOE OM TE GAAN MET ROUW EN VERDRIET? 10-11
- WAT VALT ER TE ZEGGEN OVER HALLOWEEN? 12
- GEERTRUI HENNINGSTRAAT IS EEN HEEL ENGE STRAAT! 13
- NIEUWE RUBRIEK: FILM MET LEVENSLESSEN
BARBIE ZONDER ROZE BRIL! 14-15
- SAAMHORIGHEID IS ONBESCHRIJFLIJK MOOI 16-17
- IN ONZE WIJKRAAD LLPG WORDT HARD GEWERKT 18-19
- PRINSENWIEK 50 JAAR: TIJD VOOR EEN FEESTJE! 20-21
- WAAROM ETEN WE GRAAG SAMEN? 22-24
- SYMBOOL VAN DE PADDENSTOEL:
ONSTERFELIJKHEID EN GELUK 25
- HEERLIJK TASTE WORLD FEST IN PRINSENPARK 26
- EERSTE LANDELIJKE LIEF- EN LEEDDAG 26
- WAAROM MENSEN BEDANKEN ZO FIJN IS 27
- MET DE METRO DOOR DE POLDER 28-29
- IN HET MAGIC CIRCUS... 30-31
- DE ARROGANTE AAP,
DE MYTHE VAN DE SUPERIEURE MENS 32-33

RIJK AAN

Symboliek op de voorkant van de RIJK

Tegenstrijdig symboliek

Kaardenbollen op de voorkant van dit nummer. Ze zijn familie van de distel! Is er een positieve symboliek? In eerste instantie niet, gezien het Duitse gezegde “Er groeien geen vijgen aan braamstruiken, noch aan distels”. In de christelijke symboliek staan ze voor het lijden van Christus en de martelaren. Daar wordt over de kaardenbol gezegd ‘hoe meer leed ze wordt aangedaan, des te hoger groeien ze’. Anderzijds is de stekelige plant ook het embleem van de Most Ancient and Most Noble Order of the Thistle, een Britse ridderorde met het Latijnse motto ‘Nemo me impune lacessit’ (‘Niemand valt mij straffeloos aan’). Tevens is de plant symbool van Schotland, dat op zijn minst een stekelige relatie onderhoudt met de regering in Londen.

Krachtige planten!

Vroeger dichtte men aan de distels een kracht toe die demonische machten en boze voortekenen ongedaan kon maken. Tevens gold de plant als zeer geneeskrachtig. Als zwangere vrouwen ervan aten, kregen ze een zoon. En Pythagoras zei dat de plant onweerstaanbare liefde bij het andere geslacht op kon wekken. Omdat de plant zijn vorm behoudt, ook al knip je hem af, maakte die eigenschap in China tot symbool van standvastigheid en een lang leven.

De enorme hoeveelheid stekels staat symbool voor de tegenslagen die in je leven overwonnen moeten worden. Grappig is dat ze om die reden nog weleens in een trouwboeket worden gestoken

Functie van de plant

Reeds in de middeleeuwen gebruikte men de kaardenbollen om wol mee te kaarden. De stekelige koppen van de plant streken de wol in lange strengten. De stekelige bol kamt dus de wol. De volkse bijnaam van de plant is ‘weverskaarde’. De Latijnse naam *Dipsacus fullonum* verwijst naar dit eeuwenoude gebruik. *Fullonum* komt van het Latijnse *fullo*, wat wolkammer betekent. Of het echt zo ging, is een vraag. Wel is zeker dat de stekelige kop gebruikt werd om wollen dekens wat op te ruwen en pluizig te maken. Deze bewerking heette in het Nederlands meestal ‘ruwen’ of ‘strijken’.

Maar de beste functie van de plant kun je aflezen uit de talloze vogels, die zich te goed doen aan de vele zaden die de plant produceert.

Compendium van rituele planten in Europa
Marcel de Cleene en Marie Claire Lejeune
Uitgeverij Sterck & De Vreese
(1999)(2025); 1339p; € 130,00

RIJK AAN

Partnerwensen zijn in elke cultuur bijna hetzelfde

Waar zoeken we naar in een partner?

Zijn alle mensen op aarde op zoek naar dezelfde droomeigenschappen van een partner? Of zou dat toch per cultuur verschillen? En zou het ook individueel verschillen? Welke persoonlijkheidskenmerken moet de ideale levensgezel hebben? Die vraag stelde de Amerikaanse psycholoog David Buss en hij riep hiervoor de hulp in van vijftig collega's uit de hele wereld.

Uit dat onderzoek kwam tot ieders verrassing naar voren, dat hoe verschillend iedereen ook was, de partnerwensen praktisch gelijk waren. En samen met allerlei andere droomeigenschappen, zijn dit de vijf belangrijkste: wederzijdse aantrekking en liefde, als tweede betrouwbaarheid, als derde emotionele stabiliteit, als vierde een prettig karakter en als laatste dient de partner intelligent te zijn. Onder 'emotionele stabiliteit' verstaan de wetenschappers, dat er altijd op je te bouwen is, de rots in de branding als het ware. In het Engels noem je dat 'maturity', innerlijke volwassenheid. Natuurlijk waren er onderin de wensenlijstjes van mannen en vrouwen verschillen. Mannen vinden het uiterlijk van een levenspartner belangrijker dan vrouwen. Vrouwen scoren weer hoger dan mannen met de gewenste partnereigenschap van de sociale status, het aanzien in de samenleving. [1]

Fatal attraction

Als de wetenschap bewijst, dat we allemaal in de hele wereld op zoek zijn naar ongeveer dezelfde levenspartner, hoe zit het dan met die goede vriendin van je die plots met een totaal andersoortige partner komt aanzetten? "Hij is zo spannend en avontuurlijk, hij trekt mij echt over grenzen heen, zo'n leuke partner heb ik nog nooit gehad." De Amerikaanse Diana H. Felmlee deed daar onderzoek naar en constateerde dat tegengestelde persoonlijkheidseigenschappen bij een partner vaak erg aantrekkelijk lijken. Het maakt de relatie spannend en nieuw.

Maar is het ook verstandig? Nee, want de eigenschappen die we woest aantrekkelijk vinden in de ander en die jij zelf niet bezit, blijken later vaak de redenen voor een scheiding te zijn. Ken je de mysterieuze vrouw, de vrouw die zich zelden uitspreekt en altijd geheimzinnig is? Woest aantrekkelijk, toch? Maar helaas, later blijkt dat ze er meerdere relaties naast elkaar op nahield en het mysterieuze en zwijgzame, werd 'geniepig' en 'achterbaks'.

Felmlee noemt dit verschijnsel 'fatal attraction'. Aan 301 vrouwelijke en mannelijke studenten vroeg zij waardoor hun laatste relatie over was gegaan. In 30% van de beëindigde relaties was sprake van fatale aantrekkingskracht: de zo andere persoonlijkheidseigenschappen dan de partner bleken later in de relatie de bron van irritatie en minachting." [2]

Gelijk zijn werkt beter

Mensen zijn nieuwsgierige beesten. Ook in de liefde willen we van de ander leren, verrast worden en verwonderd raken, "goh, joh, dat jij dat weet." Maar als de verschillen te groot zijn, verschijnt ooit aan de horizon de scheiding.

"Langgehuwden lijken vaak als twee druppels water op elkaar. Ze lijken niet alleen in intelligentie, karaktereigenschappen en lichamelijke aantrekkelijkheid op elkaar. Ze hebben ook dezelfde interesses en voorliefdes, of ze roken, of ze drinken, welke religie ze hebben, of ze groot of klein, dik of dun zijn – altijd als wetenschappers erop uittrekken om echtparen te vergelijken, stuiten ze op de regel dat we de meeste kans van slagen hebben als mensen tot in de kleinste details ons spiegelbeeld zijn." [3]

Succesvolle stellen zijn dus in hun overeenkomsten bijna symbiotisch. Waar in het begin nog de lichamelijke aantrekkelijkheid de belangrijkste motor voor de relatie was, is dat in latere jaren steeds minder de aanjager van de liefde. Onbewust gaan zij steeds meer op elkaar lijken en passen zij zich aan aan de dynamiek van de relatie en de ander. Voor buitenstaanders is dit vaak een bron van irritatie, want onze samenleving verwacht dat iedereen uniek en authentiek is en dus zouden we allemaal moeten verschillen.

Wat is een 'Fatal Attraction'?

Niet voor niets is het 'ANWB-stel' een bron van vermaak en spot. De man en vrouw kleden zich exact hetzelfde, soms verschilt de kleur van een kledingstuk (want rood is mannelijk en blauw is vrouwelijk), maar bijna alles is nagenoeg hetzelfde. In het komische tv-programma Koefnoen, zo rond 2015 uitgezonden, vormen het koppel Okko en Eugenie het ultieme ANWB-koppel. Tik hun namen in op Youtube en het is schateren! Op de foto bij dit artikel ook een erg stijlvol ANWB-koppel!

Verstandig om door 'n roze bril naar je partner te kijken

Kijk jij door een roze bril?

Maar om succesvol in langdurige relaties te zijn, is het ook van belang om door een roze bril naar de ander te kijken. De liefdes psychologe Tila Pronk stelt de vraag: hoe kan het dat mijn vriendin een veel positiever beeld heeft van haar vriend dan ik – een meer objectieve buitenstaander? En waarom heeft ze alleen maar oog voor de overeenkomsten, en niet voor de verschillen tussen hen beiden?

De meeste vrijgezellen hebben enorme lijstjes waaraan de toekomstige partner zou moeten voldoen, maar de figuur waarmee ze uiteindelijk gaan samenwonen en trouwen (bij wijze van spreken) voldoen slechts aan een beperkt aantal eisen uit het rijtje. Hun blijheid zit dus uiteindelijk in het geïdealiseerde beeld, dat ze van elkaar hebben gevormd.

Vraag aan langdurig bij elkaar zijnde stellen hoe zij hun relatie waarderen, dan is hun relatie altijd bovengemiddeld. Dit heet in de psychologie 'waargenomen superioriteit', mijn relatie is bovengemiddeld beter dan die van omringende stellen.

Het grappige is dat in langdurige relaties het ideaalbeeld dat ieder los van elkaar had voordat de relatie startte, steeds meer gaat samenvallen met de partner (die eerst maar een paar van je wensenlijstje aantikte).

De relatiepsycholoog Garth Fletcher heeft een mooi testje bedacht. Mensen die net een relatie hadden kregen een lijstje te zien met

allemaal eigenschappen van een partner, zoals grappig, intelligent, aantrekkelijk etc. De deelnemers moesten die eigenschappen plakken op hun ideale partner en op hun huidige partner. Je voelt al wie er het 't beste afbracht, de ideale partner. Maar daarna kregen ze maanden later hetzelfde lijstje met eigenschappen te zien met dezelfde opdracht: welke voor je ideale partner en welke voor je huidige partner. Dan gingen plots eigenschappen van je huidige partner met wie je maanden geleden verking kreeg, ook over naar de ideale partner! Dus je partner kan goed dansen, maar dat vond je maanden geleden niet een eigenschap voor de ideale partner, dan krijgt die ideale partner maanden later 'goed kunnen dansen' als eigenschap op de wensenlijst. Er komt dus steeds meer overeenstemming tussen de ideale partner en de huidige partner.

Het ligt nooit aan hem/haar!

Om die relatie nog meer te verstevigen lijden wij ook vaak aan de 'confirmation bias' (=bevestigingsvooroordeel). De leuke kanten van je partner zien we meer, dan de mindere zijden. Dat doen we niet alleen voor wat we zien, maar ook in onze oordelen over onze 'meest geweldige partner' (MGP) lijden we aan een bevestigingsvooroordeel. Neem nou die MGP die te laat komt voor de afspraak (en jij maar wachten), nee, dat kan niet aan hem/haar liggen maar aan iets dat buiten zijn/haar schuld ligt (treinvertraging, files, brug open, baas vroeg nog om iets vlak voor de klok van vijf). Dat heet externe attributie, we schrijven zijn gedrag toe aan iets dat buiten de MGP ligt. Maar de collega, die je niet sympathiek vindt, als die te laat komt, dan ligt het aan hem/haar: respectloos, kan niet klokkijken, mañana-mañana-mentaliteiten etc. dat heet dus interne attributie! Gelukkige stellen hanteren bij negatief gedrag van de MGP de externe attributie ('t ligt niet aan MGP) en bij positief gedrag de interne attributie (o, wat is ie toch liefffff). [4]

[1]= De Liefde (en waar de hartstocht vandaan komt), Bas Kast (2006), blz.75-77 [2]= gedownload 2025-10-07: https://www.researchgate.net/publication/240707044_Fatal_Attractions_Affection_and_Disaffection_in_Intimate_Relationships [3]= Bas Kast (2006), blz.82 [4]= Hartstocht (de psychologie van de liefde), Tila Pronk (2012), hfst. 4, blz.84-105

Zeer geslaagd URBAN EVENT, helaas met natte afloop

Je ziet ze groot plezier hebben, de skaters, de bokkers, de voetballers, de dj's van de toekomst en allerlei andere sportievelingen. Het Prinsenspark was op 13 september 2025 eenvoudig maar doeltreffend verbouwd tot een giga sportveld. Overal zag je jongeren lekker aan de gang.

De dag begon zonovergoten, maar eindigde met een lange en harde regenbui. Dat verdienden de organisatoren, de begeleiders, de sportinstructeurs en alle jonge deelnemers niet. Er waren enkele tenten die snel volstroonden met mensen, toen de regen met bakken uit de hemel viel. Voor mij als journalist wel heel gemakkelijk dat iedereen gezellig bij elkaar onder de luifels stond, want nu kon ik eenieder naar zijn mening vragen over dit unieke Urban Event.

Nou, iedereen was lovend en hoopt op een jaarlijkse terugkeer van dit Urban Event. Hier een ontwapenende foto-impressie!

Altaar voor Diego Maradona

In koffiebar Nilo aan de Via San Biagio Dei Librai 129 in Napels staat het beroemde altaar ter ere van voetballer Diego Maradona. Dagelijks slaan mensen daar een kruisje en leggen er een geldstuk neer.

Halverwege de jaren tachtig zat bareigenaar Bruno Alcidì toevallig in hetzelfde vliegtuig als de selectie van Napoli. Nadat de beroemde voetballers het vliegtuig verlaten hadden, liep Bruno naar de stoel waarin Diego Maradona had gezeten. Een krulhaar van de voetballer zat nog op de hoofdsteun en juist die haar nam Bruno mee. Hij hing de haar ingelijst op in zijn koffiebar en een ware verafgoding viel de haar ten deel. Begrijp de vereerders van Diego Maradona, want nooit won Napoli iets. Maar dan komt die Argentijnse dwerg met een zwarte krullenbol en levert Napoli twee landstitels en de UEFA Cup. Iedereen herinnert zich de Uruguayaanse voetbalcommentator Victor Hugo Morales die na een prachtige actie van Maradona tegen Engeland (WK 1986) huilend in de microfoon schreeuwde: "Barrilete cósmico, de que planeta viniste?". ("Kosmische vlieger, van welke planeet kom jij?")

De zwarte krulhaar van Diego Maradona

Voetbal was vroeger religie

De kerken lopen leeg en de voetbalstadions raken juist overvol. Is sport de nieuwe religie? De sociale functies van religie zijn vorming, binding en zingeving. Je voelt hem aankomen, deze drie elementen worden ook in het voetbalspel in de stadions gegeneerd. Een niet onaanzienlijk aantal wetenschappers (o.a. Guttman in zijn boek 'From Ritual to Record' uit 1978) betoogt dat sportwedstrijden in essentie religieuze wortels hebben. Ooit maakten vele vormen van hardlopen, springen, gooien, worstelen

en balspelen deel uit van religieuze erediensten. De snelheidswedstrijden bij de Egyptenaren en de Grieken waren bedoeld om te tonen met welk een ijver iets naar de heerser of God gebracht kon worden.

Ruim elfhonderd jaar lang werden om de vier jaar in het heiligdom Olympia op het schiereiland Peloponnesos de Olympische spelen gehouden. Die spelen waren een eredienst voor de oppergod Zeus. In de spelen waren allerlei rituelen, zoals processies, offerandes en feesten opgenomen.

Soms is in Europa de verbinding met religie nog zichtbaar in hedendaagse sportachtige evenementen. In Siena wordt tweemaal per jaar de traditionele paardenrace (Palio) gehouden. Elke wijk van Siena heeft een paard, dat voorafgaande aan de race, in de kerk gezegend wordt. De Palio vindt plaats ter ere van de maagd Maria.

Zo vallen de drie aspecten van religie, vorming, binding en zingeving, in de Palio samen. Maar ook in het Urban Event in het Prinsenspark stonden deze drie aspecten op de voorgrond. Zo was vorming heel goed waarneembaar in de aanwijzingen van boksleraar Rudolf Conquet, eigenaar van Sportclub Rudolf Conquet, aan de verschillende jongeren met wie hij trainde. Hij sprak ze aan op hun gedrag als ze niet het sportieve kader in acht namen. Het element binding zag je duidelijk bij de groepjes jongeren die fanatiek bezig waren op hun deeltje van het sportcomplex. Door de regenbuien vond iedereen elkaar, ouders, kind en jongere, onder de luifels van de tent en er ontstonden fascinerende gesprekjes. (Zo trof ik een oud-student van zo'n elf jaar geleden die riep van onder zijn paraplu: "Hé, jij bent toch Rik Roelfzema!"). Het element zingeving zag je ontstaan, als jongeren ontdekten waar ze goed in waren of wat ze leuk begonnen te vinden.

Word een nog leukere opa of oma of vader of moeder!

Kinderen, kleuters en peuters vinden spelletjes spelen superleuk. Hier vier (bijna) gratis 'gieren van het lachen spelletjes'.

Spel 25: Wolf, geit en de kool!

Geschiedenis van het spel

Sommige spelletjes lijken een beetje oppervlakkig. Maar als je de geschiedenis van het spel kent, dan is het toch wel interessant. Bovengenoemd spel werd onderwezen op de Paleisschool van Karel de Grote om zijn twee zonen, Pepijn en Lodewijk, logisch denken bij te brengen. Hun leraar heette Alcuin, een geestelijke en dichter en leraar uit het Engelse York. Hij leefde van ca. 735 – 804. Deze leraar schreef een beroemd boek waarin 53 wiskundige woordproblemen en hun oplossingen staan, die de jeugd aan het denken moesten zetten. 'Propositiones ad acuendos juvenes' of 'Problemen om jongeren te scherpen'. Maar voordat je naar het probleem gaat, moet er nog een geschiedkundig feitje aan je geleerd worden. Rijke en machtige vorsten hadden vroeger vaak een tam gemaakte wolf in hun gevolg. De wolf had altijd een begeleider waarnaar hij luisterde, want een wolf blijft een wolf. Dat is het imponerende aan die tamme wolf van Karel de Grote.

Wat is het probleem?

De eigenaar van de wolf moet met behulp van een bootje, zowel de geit als de kool als ook de wolf naar de overkant van de rivier brengen. Maar de wolf kan nooit achterblijven met de geit, want dan wordt de geit opgegeten. Maar ook de kool kan niet achterblijven bij de geit, want dan wordt de kool opgegeten. Het probleem is tevens, dat het bootje zo klein is dat de roeier maar een tegelijk mee kan nemen.

Oplossing

De man roeit eerst met de geit naar de overkant. De wolf en de kool blijven achter op de rechteroever. Dan roeit de man terug en pakt de groene kool en neemt die vervolgens mee naar de linkeroever, waar de geit staat. Snel legt hij de kool op de grond en pakt de geit om hem in de boot retour naar de wolf op de rechteroever te brengen. Daar zet hij de geit weer terug op de kant en pakt de wolf en zet hem in de boot. Dan roeit hij terug naar de linkeroever waar de kool ligt. Hij zet de wolf bij de groene kool. Dan roeit hij terug naar de rechteroever om de wolf mee te nemen naar de overkant. Hij moet veel roeien maar dan heb je ook wat.

Spel 26: Een raadsel en wat voor één!

Wat klopt hier niet?

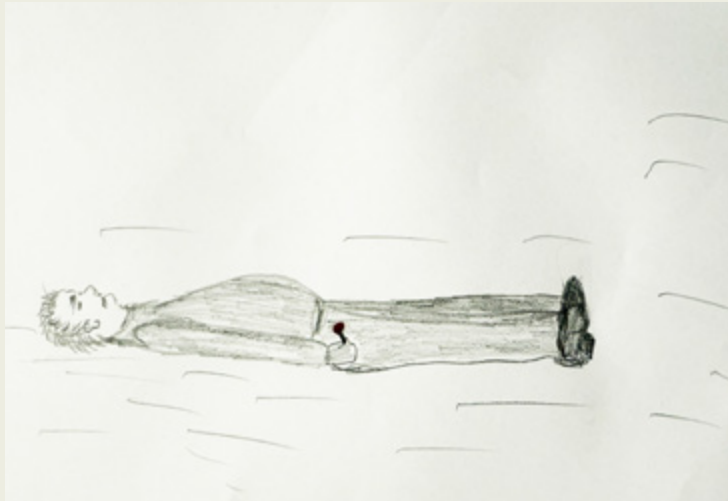
Ongeveer 60 jaar geleden vertelde iemand mij het volgende raadsel. Het duurde even voor ik dat had opgelost. Hier bijna letterlijk de tekst van toen:

- 1= In de huiskamer ligt een dode vrouw op de grond.
- 2= Er zit een gat in het dak, waar een dakpan ontbreekt.
- 3= De koekoeksklok aan de muur staat stil op kwart over elf, maar er branden nog blokken hout in de openhaard en op de grammofoon draait een LP het tweede nummer.
- 4= Uit de keuken komt de geur van kip, die in de oven staat.
- 5= Buiten schijnt de zon, maar in de tuin zijn alle bloemen uitgebloeid.
- 6= Nu de hamvraag: WAT KLOPT HIER NIET?

De oplossing staat onderaan op de pagina hiernaast. Veel succes!

Spel 27: weer zo'n hersenkraker!

Wat is hier gebeurd, zodat het verhaal klopt?

- 1= Midden in de woestijn ligt een man morsdood in het zand.
- 2= In de wijde omtrek van de dode man is nergens een voetstap of wielafdruk te zien.
- 3= In de rechterhand heeft de man een afgebroken lucifer geklemd, maar de lucifer is niet ontbrand en de rode zwaveltop zit er nog.
- 4= Nu de hamvragen: Hoe kwam hij daar? En waarom lag hij daar dood in het zand?

De oplossing staat onderaan de twee spelpagina's! Veel succes!

Spel 28: Raad het woord!

Je kunt dit spel spelen met een behoorlijk aantal kinderen. En je kan het ook met twee spelen

- 1= Een persoon bedenkt een bestaand woord van zes letters (meer letters kan, maar dan wordt het moeilijker), bijvoorbeeld BAKMIX.
- 2= De andere spelers mogen om de beurt een woord van zes letters noemen en dan krijgen ze te horen of er en hoeveel letters op de goede plek staan. Dus: WIPKIP. De tweede letter i staat op de goede plek, maar je krijgt niet te horen welke letter en welke plek dat is. Dus: er staat 1 letter op de goede plek.
- 3= Het woord WIPKIP heeft 2x dezelfde letter, dus zou die het kunnen wezen, denkt de volgende speler. Hij roept een woord met een i en geen andere letters overeenkomstig met WIPKIP. Dus: WIGWAM. Het antwoord is: geen letter op de goede plek. Conclusie: de tweede letter van het te raden woord is geen i. Dus mogelijk: i-?-i-i-i-i
- 4= De volgende speler gokt dat de letter op de tweede plek een klinker is en bedenkt een woord met een klinker op plaats twee en

nog ergens een i. Bijvoorbeeld: RAZZIA. Antwoord: twee letters op de goede plek. Conclusie kan zijn: i-a-i-i-i-i, maar er bestaat geen woord dat begint met i-a, dus je gokt: ?-a-i-i-i-i

5= De volgende speler gokt dat de a goed staat en bedenkt weer een woord met een a op twee en ergens een i. Dus: MATRIX. Antwoord: drie letters op de goede plek. Conclusie: vermoedelijk staat de a op de correcte plaats, misschien de i ook en ergens nog een letter M T R X. De letter M kan niet op de zesde plek staan, want WIGWAM had eerder geen overeenkomst.

6= Volgende speler bedenkt een woord met een a en een i: HAP-PIG Antwoord twee letters op de goede plek. Conclusie: als dat de a en de i zijn, dan ?-a-?-?-i-? en de letters M T R X en geen H P G.

7= En zo ga je door om uiteindelijk het woord te raden.

8= Het spel kan wat makkelijker gemaakt worden door ook de plek van de letter te zeggen.

OPLOSSING SPEL 27: Er zitten drie mensen in een luchtballon. Maar de ballon verliest snel hoogte en er moet een van de drie uit de ballon om niet te pletter te vallen. Nou, ze hebben drie lucifers genomen met verschillende lengtes. Diegene die het kortste lucifertje trok, moest overboord.

OPLOSSING SPEL 26: Het hart van de vrouw! Hoelang heb jij hierover gedaan?

Hoe om te gaan met rouw en verdriet?

“Rouw heeft alles te maken met liefde. Rouw is de heel hoge prijs die je daarvoor betaalt”, zo opent Jos Brink, de overleden theatermaker en presentator, zijn boek ‘Rouw op je dak’. Jos Brink was ook pastor en stervensbegeleider, o.a. in de oecumenische gemeenschap ‘De Duif’ in Amsterdam. [1a] Zijn boek omarmt de rouwende en bevestigt het wanhopige van het sterven en de diepe en lange pijn als eenzame nasleep. Echter, tussen de regels door duwt Jos je bijna zonder het te voelen naar het licht, naar de onverwachte schaterlach uit je mond, naar de ochtend als je opstaat en weer ergens zin in hebt.

Rouw en de dood

Dood maakt wanhopig. “Al je zekerheden zijn opeens als het zuchten van de wind. Al je zekerheden, behalve die ene, die definitieve, die niet te omvatten waarheid: de dood.” [1b] Elke dag thuiskomen en dan de lege stoel zien noemt hij ‘een smartelijke ervaring’.

Jos beschrijft de afschuwelijke ervaring dat je net even wegging van het sterfbed, en juist dan gebeurt het. Je afwezigheid toen achtervolgt je met diepe schuld. Het gebeurt zo vaak. Maar je wilt niet loslaten, maar dat houdt de stervende vast. Deze constatering is de enige poging om je schuld te beteugelen.

Neem de zeer zelfstandige en sterke vrouw die na de dood van haar man, de kleinkinderen bij de traditionele kerstboom wil hebben, maar de boom niet in de houder krijgt. Dat deed opa altijd. “Een grootmoeder bij een echte boom die maar niet wil blijven staan, maar die weigert voor het karwei een goede buur te vragen. Op dat moment was haar man zo onherroepelijk gestorven. (...) De kleinste ervaringen veroorzaken de diepste rouw.” [1c]

Iedereen rouwt op zijn eigen manier

Uitvinding van het rouwproces

Jos gelooft in zijn boekje niet in een schema waarin je moet rouwen. Iedereen heeft zijn unieke rouwproces (zo voelt de rouwende dat vaak). Dat proces lijkt ook niet te stoppen. De rouwende “riep twee jaar later vertwijfeld en ook een beetje beschaamd, alsof ze het eigenlijk niet goed durfde te zeggen: ‘Ik ben nog steeds kapót van ellende...’” [1d] “Rouwen, op welke manier ook, is de expressie van ultieme hulpeloosheid.” [1e]

Hoop en wanhoop wisselen elkaar onherroepelijk af: “Er komt een dag die je weer als dág ziet. En er komt ook een dag dat je de gordijnen openschuift en het blijkt weer nacht te zijn, zelfs de maan schijnt dan niet.” [1f]

Professor Anne van der Meiden zegt het zo: “We zullen nooit helemaal in het reine komen met het weggaan van mensen die ons lief zijn. De dood blijft, om het zo eens uit te drukken, een schandaal. (...) Het Griekse woord ‘skandalon’ betekent ergernis, struikelblok, een onnatuurlijke storing, een vogelklap, dat is een net waaronder een lokaas ligt. We trappen er allemaal in.” [2]

Wetenschappelijke troost

Gerontologen (= artsen gespecialiseerd in ouderdomsverschijnselen) en klinisch psychologen (= psychologen gespecialiseerd in complexe psychische problemen, bijvoorbeeld rouwverwerking) bestuderen o.a. de rouwverwerking die mensen ondergaan. Let op het woord ‘verwerking’, dat duidt op ‘werken’. Omgaan met rouw is een actief proces, dat niet vanzelf gaat. De rouwende emotionele mens voelt van alles en geeft daar uiting aan. Dat blijkt bij bestudering een aardig universeel component in zich te hebben. We gaan als rouwende mens blijkbaar allemaal op een soortgelijke manier door de pijn en eenzaamheid.

Wetenschappers hebben rouwfases gedefinieerd. De Amerikaanse psychiater en internist George Libman Engel heeft met zijn artikel ‘Is rouw een ziekte?’ uit 1961 de primeur. Hij onderscheidt 3 fases, eerst is er de ontkenning, dan ontstaat een toenemend bewustzijn dat iemand echt dood is om dan uiteindelijk na veel inspanning in de laatste fase te belanden, de oplossing. De beroemde Zwitsers-Amerikaanse psychiater Elisabeth Kübler Ross onderscheidt vijf fases van rouw bij de stervende / nabestaande: ontkenning (‘hij kan heel goed bergbeklimmen, onmogelijk dat hij gevallen is’), marchandieren en onderhandelen (je stelt jezelf allerlei doelen om de pijn te verzachten; als ik stop met roken, dan verlengt dat mijn leven), woede en boosheid (‘net nu we gepensioneerd zijn en eindelijk kunnen gaan genieten, knijp je ‘m er tussen uit’), depressie (de realiteit van de dood is niet meer weg te drukken; machteloosheid; terugtrekking uit de buitenwereld ‘niemand snapt mijn verdriet’), aanvaarding

(langzaam vindt de rouwende een manier van leven met het gemis; de buitenwereld telt weer mee).

De psycholoog Ramsay stelt zelfs dat er zeven fasen van rouw zijn. Waar vroeger de fasen meer opeenvolgend werden gezien, zijn nu alle wetenschappers het er wel over eens, dat de fasen vloeiend

zijn, je kunt fasen overslaan of weer in een reeds doorleefde terugvallen. “Verstoorde rouw bij ouderen” van Huub Buijssen is een wetenschappelijk boek, waarin alle bovengenoemde theorieën van wetenschappers (en meer) uitgelegd worden. Soms kan de veralgemenisering van het eigen verdriet erg relativerend werken. [3]

Onbewuste rouw is een overlevingsmechanisme

Recent verschenen

In september 2025 verschenen de boeken van Marjolijn Meijer, ‘Licht op verlies (inzichtboek)’ en ‘Licht op jezelf (werkboek om jouw weg in rouw te vinden)’. Zij onderscheidt overigens negen keerpunten op jouw weg van rouw. Zij ziet haar methode “omgaan met verlies” als een grote reis van het donker naar het licht. Zij doet een poging om de rouwende anders naar zichzelf te laten kijken. ‘De weg erdoorheen is de weg eruit.’

Allereerst doet zij een oproep om bewuster te leven met je rouw. Onbewuste rouw is een overlevingsmechanisme. Daarna beschrijft ze varianten op verschillende andere (management- en persoonlijkheidstheorieën, zoals ‘welke kleur heeft jouw parachute’ of de kernkwadrantenmethode van Daniel Offman, de schaduwvisie van de psycholoog Jung, in samenhang met de NLP-methode (= neuro-linguïstisch programmeren). Bij NLP staat centraal dat wat je meemaakt niet door jou veranderd kan worden, maar je kunt wel je gedachten over wat je meemaakt veranderen. Bijvoorbeeld bij het overlijden van een dierbare kun je je gedachten van ‘wat een ramp’ veranderen in ‘welke kans ligt hierin verscholen’. Voorbeeld: je overleden man verzamelde verhalen uit de buurt waar hij geboren is, ga die verhalen in een klein boekje uitbrengen, als een eerbetoon. Zo kun je verlamme rouw omzetten in een activiteit.

Dan is er ook nog de menselijke eigenschap om een masker op te zetten (‘Nee, met mij gaat het wel goed hoor’, terwijl je net even

hiervoor nog je ogen uit je hoofd hebt gehuild). Een zeer warm pleidooi houdt Meijer om vooral jezelf te zijn of te worden: je mag er zijn met je rouw en dat beleef jij als geen ander. Respecteer je eigen persoonlijke rouwproces.

Paradoxaal gezien met het laatste, is in het boek de enorme hoe-

veelheid persoonlijke verhaaltjes van mensen, die de theorie van een persoonlijke noot voorzien. Die verhaaltjes kunnen mogelijk erg verhelderend zijn en het gevoel oproepen bij de lezer er niet alleen voor te staan. Herkenbaarheid geeft eigenwaarde en het gevoel ‘ik mag er zijn in mijn persoonlijke rouwgevoelens’.

Rouwverwerking is hard werken

Het Werkboek, dat bijna net zo dik is als het Inzichtboek, staat vol met oefeningen en ontelbare vragen die je jezelf kan stellen op weg naar heling. Ook in het werkboek weer de ontelbare persoonlijke verhaaltjes van mensen die de arbeid, die verricht moet worden, illustreren. Mij werden de verhaaltjes echt iets teveel. Maar je kunt ze gewoon overslaan – en dat heb ik dan ook vaak gedaan.

Na lezing zeg ik zelf: baat het niet dan schaadt het niet. Door de boeken kun je gestructureerd en stap voor stap je eigen rouwproces van een afstand bekijken, bijschaven of juist beter doorleven. [4]

[1 at/m]= Rouw op je dak (verder leven na de dood van een dierbare), Jos Brink (2007). Blz.7 + 34/35 + 8 + 15 + 16 + 92

[2]= In de dood kun je niet wonen (anders kijken naar weggaan en achterblijven), Anne van der Meiden (2007/2008), blz.13

[3]= Verstoorde rouw bij ouderen (signalering en hulpverlening), Huub Buijssen (2000); over de diverse rouwfasen handelt hoofdstuk 3

[4]= Licht op verlies (inzichtboek) + Licht op jezelf (werkboek), Marjolijn Meijer (2025)

Licht op verlies
Marjolijn Meijer
Uitgeverij Haystack
2025; blz.288; € 25,00

Licht op jezelf
Marjolijn Meijer
Uitgeverij Haystack
2025; blz.256; € 25,00

Wat valt er te zeggen over Halloween?

Drie dagen doden om ons heen

Je hebt Halloween op 31 oktober; je hebt Allerheiligen op 1 november, de dag waarop in de Rooms Katholieke Kerk de heiligen en martelaren herdacht worden; je hebt op 2 november Allerzielen, de dag waarop in de Rooms Katholieke kerk de nabestaanden hun doden herdenken. Vaak hangen nabestaanden dan een kruisje met de naam van de overledenen in de kerk op.

Maar Halloween is geen christelijke gedenkdag. Het woord Halloween lijkt dat toch te suggereren, want het betekent All Hallows' Eve, Allerheiligenvirgilie. Wanneer je dat snel achterelkaar uitsprekt, dan wordt het snel 'Halloween'. Maar er is niks christelijks aan dit voornamelijk uit Amerika overgewaaid feest.

Oorsprong van Halloween

Van oorsprong is het een Keltische gedenkdag die Samhain of Samain werd genoemd. Sommige wetenschappers denken dat de woorden zijn afgeleid van het Latijnse 'semen', dat 'zaad' betekent. In de herfst laten diverse bomen, zoals beuken, eiken of hazelaars immers hun vruchten vallen. Samhain gedenkt de zomer die voorbij is en de overgang naar de wintertijd, vol van donkerte en gevaren. Ontmoetingen met dolende zielen is in die tijd meer regel dan uitzondering.

Andere wetenschappers vinden dat het woord afkomstig is van het Ierse 'samrad' of het Gallische 'samon', die in de Keltische culturen 'het einde van de zomer' aanduiden. Het Iers-Keltische Samhain betekent immers tot op de dag van vandaag de maand 'november'. Vroeger stemde de komst van de winter tot somberte, want het leek alsof het donker alles doodde. Mensen waren vroeger bevreesd of het na het donker wel weer licht zou worden. Vaststaand was dat allerminst. Godsdienstpsychologen zien deze oorspronkelijke volksfeesten, Allerheiligen, Allerzielen en Halloween, dan ook als een manier om te leren omgaan met de donkere kanten van ons menselijke bestaan.

Mensen dachten toentertijd dat op die 31ste oktober de doden van dat jaar zouden opstaan uit hun graf om te proberen bezit te nemen van het lichaam van een levende. Mensen droegen op die dag maskers om de herrezen doden af te weren.

Is Samhain een godheid?

Het is een foutieve aanname, want bewijs is in de geschiedenis nooit gevonden, dat Samhain een godheid zou zijn. Het woord zou dan zijn afgeleid van de Keltische god Trenae Samma, God van de Dood. In verschillende religies in het Midden-Oosten bestaat de god Sammael, de God van de onderwereld. In de Keltische religie waren wel goden van de dood, maar die heette bij de Britten 'Gwynnap Nudd' en bij de mensen in Wales 'Srawn'. Een relatie met Samhain is dus ver te zoeken.

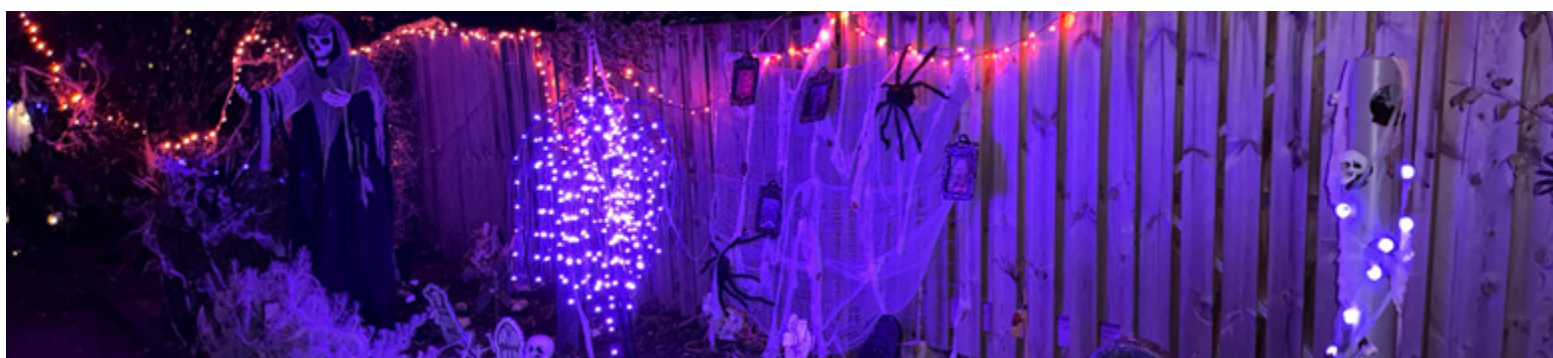
(Voor dit verhaal is dankbaar gebruik gemaakt van het boek 'Halloween' van de Vergelijkende Godsdienstwetenschapper Bart Lauvrijs uit 2000.)

Geertrui Henningstraat is een heel enge straat!

Niet voor niets staat op pagina 13 van deze RIJK een verhaal over de engste straat van Rotterdam. Daar moest je zaterdag 1 november niet zijn als je wilde blijven leven. Weken daarvoor verscheen er een super eng vervolgverhaal (kijk op Instagram en Facebook en op www.rpbo.nl) dat elke dag spannender werd. De foto's deden de rest. De hoofdfiguren uit dat verhaal waren aanwezig, die zaterdagavond: Isolde Gravearia, Masame Seraphina Moonveil, Maleficent Nyxveil, Lord Malvaro rn last but not least Jinxie Macabre. Het was nergens veilig, niet op de Henning Hollow Lane (Geertrui Henningstraat) noch in de Academie en de School der Schaduwen (de Stelberg), noch in de Scary Garden (de Japanse Tuin), noch langs De Zwarte Spiegel (Ringvaartplas). Eigenlijk moest je nergens zijn in Countsvale ('s Gravenland).

Er waren op 1 november ongeveer 45 snoephuizen en zeker 120 kinderen met hun ouders. Volgens een strak schema liepen de kinderen met hun ouders de snoeproute. Complimenten voor een prachtige avond en een wonderschoon vervolgverhaal. We raden iedereen in de buurt van Scary Garden aan het verhaal te lezen en na te genieten van een wonderschone Halloween. Houd de site www.rpbo.nl goed in de gaten, want een volgende bijeenkomst staat alweer op de rol voor de buurtbewoners. **Geniet hier van de foto's.**

Nieuwe rubriek: Film met levenslessen Barbie zonder roze bril!

Geweldige decors, fantastische Barbie-logica en levenslessen

Het verhaal van de film

Er is een erg leuk, dun en klein boekje verschenen over de film Barbie. Eerst de film kijken en dan deze analyse lezen; zo leuk. Tussen de Barbie-Wereld en de Echte-Wereld is een scheur ontstaan, waardoor Barbie het kind moet zoeken dat vroeger met haar speelde om erachter te komen, waarom de Barbie-Wereld niet meer aansluit bij de Echte-Wereld. De film opent roze: Barbie komt uit bed en groet alle andere Barbies en alle andere Kennen. De poppen hebben geen eigen identiteit en daardoor kunnen ze alles zijn wat we ons als spelend kind maar wensen. President van de USA, piloot, chirurg, surfster, nobelprijswinnaar, gehandicapte, blinde, rechter, popster, lerares of verpleegster; hoe geëmancipeerd wil je het hebben. Alle Kennen zijn gereduceerd tot enkel iets kunnen met 'strand', surfdude, strandwacht etc. Zij hebben niets te zeggen en bestaan pas als Barbie naar ze kijkt. De Kennen zijn dus altijd bezig om gezien te worden. Ook 's avonds als een Ken probeert te blijven slapen in het huis van Barbie, zegt zij dat het hier ('voor eeuwig') om een 'meidenavond' gaat en niet een 'Kennenavond'.

Op 9 maart 1959 werd de eerste Barbiepop geïntroduceerd op de Toy Fair in New York. Dat was feitelijk al een emancipatorische pop, want vroeger werden de poppen alleen als baby gemaakt, waardoor je als kind altijd 'moedertje' speelde en meer niet. Zo opent de film

met een opmerkelijk gejatte scene uit de film '2001: A Space Odyssey' van Stanley Kubrick uit 1968. Een enorme Barbiepop verschijnt in een oer-kinderwereld, waarin kinderen alleen maar moedertje speelden. Het is dus begrijpelijk dat al die kinderen in de oertijd, na het zien van de in gestreepte bikini gehulde reuze Barbie, al hun oude poppen aan gruzelementen slaan.

Diepere laag

Waar in het huidige Trump-tijdperk de grenzen tussen man en vrouw helder getrokken zijn, is in de film juist sprake van het ineensstorten van de oude heldere dualiteiten als die van man en vrouw, pop en mens, cliché en authenticiteit, matriarchaat en patriarchaat, perfectie en imperfectie, opgewonden erotiek en seksuele apathie, en van de kinderlijke droomwereld en de echte realistische wereld.

Alle Barbies en Kennen zijn perfect, gemodelleerd naar oude westerse genderidealen. De Franse filosofe Julia Kristeva omschreef hun lichamen als volledige symbolische. Dat alles een illusie is, zie je enerzijds aan het feit dat Barbie voor alles net iets te groot is: alles om haar heen is een klein poppenhuis, anderzijds zijn alle huizen doorzichtig en tolereren geen privacy. Dat laatste doet sterk denken aan een koepelgevangenis, een panopticum, waar de bewaker (in dit geval het kind dat met de poppen en huizen speelt) alles kan

hamara - stock.adobe.com

overzien. En als je altijd bekeken wordt, ga je je gedrag aanpassen aan de machthebber (het kind of de bewaker). Je wil als gevangene je houden aan de maatschappelijke norm. (Rechtstreeks gejat van de Franse filosoof Michel Foucault!)

De perfecte Barbie-Wereld vertoont al wel een paar barstjes. Zo is daar de totaal unieke en eenzame Allan, een geslachtsloze vriend van Barbie, noch man, noch vrouw. Tevens passeert heel even Midge de zwangere pop, die ook uit de handel is genomen, omdat zwanger worden niet bestaat in de Barbie-Wereld. De naar de rand van het speeldorp verbannen Rare-Barbie is in eerste instantie een taboe. Omgaan met haar, doe je niet, want ze steekt haar eigen haar in brand, tekent met dikke viltstiften op haar gezicht en lichaam en het meest verontrustende, haar benen heeft ze bijna altijd in spreidstand wat haar vreemd en uitdagend maakt. Over Ken zegt Rara-Barbie, 'dat ze zijn vormeloze bobbel in zijn broek zou willen zien'. Haar huishond Tanner poept overigens gewoon voor de voeten van de perfecte Barbie.

Het Rare-Huis van Rare-Barbie wordt tevens bewoond door twee figuren die aan ons verschijnen met op de achtergrond een roze driehoek. Allereerst is daar Sugar Daddy Ken, met het hondje Sugar onder zijn arm. Zijn kleding verwijst naar oude modetrends onder homomannen. De meest illustere is Earring Magic Ken. Gekleed in een lavendelkleurige mesh shirt en zijn paars leren vest, verwijst hij in zijn kleurenpallet naar de homocultuur uit de jaren negentig. Overigens werd deze pop in 1993 uitgebracht en voorzien van een ketting om de hals, maar zonder dat Mattel dit besepte droeg hij een 'cockring' aan zijn ketting. Het Rare-Huis staat dan ook symbool voor de enige plek waar de geldende normen van de westerse samenleving genegeerd kunnen worden.

Overgang naar de Echte-Wereld

De oneindige herhaling van het perfecte in Barbie-Wereld heeft iets dodelijks. Totaal onverwacht voor Barbie zelf, zegt zij plotseling dat ze aan de dood denkt. Ze ontdekt dat ze platvoeten heeft, als ze zomaar aan het strand is. Dan blijkt ze op haar benen ook nog eens cellulitis te ontwikkelen.

Wanneer zij op zoek gaat in de Echte-Wereld naar het meisje dat vroeger als kind met haar speelde, ontdekt ze een opstandige en eenzame puber, die het kind is geworden. Barbie huult en zegt: 'dat was pijnlijk maar het voelde goed'. Even daarvoor kreeg ze al te maken met de dubbelzinnige opmerkingen van bouwvakkers, die aan het werk zijn. Naïef roept Barbie ze toe: 'ik heb geen vagina en Ken heeft geen penis'.

Ken transformeert in de Echte-Wereld eindelijk tot een persoon met een eigen identiteit. Begrijpelijk dat hij helemaal opgaat in zijn nieuwe identiteit van masculine man, die vrouwen kan en mag (moet) overheersen. In deze masculine wereld kunnen mannen eindelijk alles worden. In de Barbie-Wereld was Kens identiteit enkel 'strand'. Onmiddellijk wil Ken terug naar Barbie-Wereld om daar het patriarchaat te stichten. En dat lukt hem ook. Het worden Kenhuizen, Kenfeestjes en dus Ken-Wereld.

Barbie ontdekt daarentegen het beperkende van de masculine Echte-Wereld. Zij moet van Mattel terug in de Barbiedoos en vastgeklemd worden, zodat ze niet kan bewegen. Ze weigert, want ze voelt dat ze op weg is naar verandering, namelijk mens worden en de identiteit van pop achter zich te laten. De uitvindster van de Barbiepop is Ruth Handler (1916-2002) en in de film begeleidt zij Barbie naar haar nieuwe identiteit. Barbie zegt daarover: "Ik wil iets van betekenis kunnen creëren en niet slechts een creatie zijn. Ik wil dingen bedenken en meer zijn dan een idee. (...) Heb ik uw toestemming om een mens te worden?" Ruth wijst erop dat zij niet als uitvindster iets bepaalt, noch voor de pop, noch voor haar eigen dochter. Barbie concludeert: "Moet ik gewoon beseffen, dat ik al mens ben?" Het verouderingsproces en de dood (essentiële onderdelen van ons menszijn) zijn nog niet expliciet in Barbies leven gekomen, maar ze ontdekt wel het echte mensenleven. Op het einde van de film zal ze de gynaecoloog vragen om haar van een echte vagina te voorzien.

Wat maakt de film nou zo goed?

Het patriarchaat wordt getoond als een afwijking van wat zou moeten. Dat is verhelderend ten opzichte van de Westerse geschiedenis, waarin het matriarchaat afwezig lijkt. Tevens ziet Barbie in dat zij de mannen om haar heen niet met respect behandelde. Zij biedt haar excuses aan. Zowel voor Barbie als voor Ken is de afbraak van het patriarchale een verlossing.

De film toont aan ons als kijker, dat ons huidige leven met de waarden en normen, een keuze is. We kunnen ze altijd veranderen in overleg met elkaar. Op dit punt zou je kritiek kunnen bedenken van wat meer structuralistische en marxistische feministen, oké. Maar laat het ook een teken van hoop zijn: het leven kan altijd veranderen, want niets ligt vast. Ruth Handler zegt op het einde van de film niet voor niets: "Alles verandert continu."

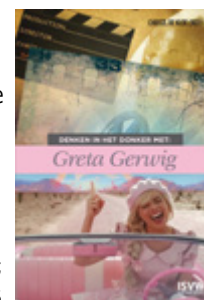
Onze oude psycholoog Freud zou met plezier deze film hebben bekeken, want hij stelt dat er twee waarden zijn die ons menselijk bestaan voortstuwen. Dat zijn Eros en Thanatos, de liefde (erotiek) en de doodsdrijf. De dood zal Barbie achtervolgen in de aftakeling van haar lichaam. De erotiek zal bezit van haar nemen, als zij de ervaring heeft om een vagina te bezitten.

De film toont ons op humoristische wijze het preutse Amerika. De normaal zo aseksuele poppen Ken en Barbie, want ze hebben immers geen spoor van een geslachtsdeel, zijn anderzijds toonbeeld van seksuele begeerten. Hun goddelijke lijven en hun perfecte uitstraling, vragen immers om seksuele bewondering.

Nog een leuk detail dan, tot slot

De Barbie-Wereld is een compleet roze-wereld. Voor alle decors zijn immense hoeveelheden roze verf aangeschaft, wat (zo wordt gezegd) wereldwijd leidde tot een gebrek aan roze verf in de (echte) wereld.

Literatuur: Denken in het donker met: Greta Gerwig;
Redactie Christl de Kloet; uitgeverij ISVW; 12,50; 2024; blz.116

Saamhorigheid is onbeschrijflijk mooi

Ontspannen Burendag aan de Huslystraat

Om tien uur in de ochtend op 27 september leek het rustig in de gemeenschappelijke woonkamer aan de Huslystraat. Daar was de aftrap van Burendag met een opschoonactie rond de Sterflats (Molenwiekenflats) en het eindigde met een gezamenlijke lunch en napraatmiddag met leuke activiteiten.

Toen ik om tien voor tien binnenstapte, waren er vijf mensen, waaronder de altijd positieve en lachende coördinator van de huiskamer Xaverio Haltman. Als je naar hem kijkt, dan weet je dat het goed komt, misschien niet precies om tien uur (NEDERLANDSE tijd), maar om half elf, kwart voor elf (RELAX tijd). Met een behoorlijke schoonmaakploeg trokken ze de wijk in. De afspraak was: de flat waar we het minste vuil oprapen die verdient een prijs! Een van de aanwezigen begon te glunderen en ik vroeg hem waarom. “Omdat ik het hele jaar wekelijks schoonmaak rond de flat waar ik woon, dus wij winnen hoor.” Dit is nou precies, waarom ik de groep mensen aan de Huslystraat zo waardeer: hun harten kloppen precies op de goeie plek, niet alleen voor zichzelf maar ook voor hun buurt.

Daar, in de hoek van de gezellige woonkamer, zit stilletjes en onopvallend de trotse “tweede” vader van Xaverio. Ik heb hem lang kunnen spreken voor de groep aan de wandel ging. Zij lijken op elkaar. Het was een mooi gesprek met hem!

De wens om iets gemeenschappelijks te doen

Tienduizend activiteiten waren aangemeld bij het Oranjefonds voor de Burendag 2025. Zo'n 550.000 mensen zijn daarbij betrokken geweest in een waaier van uiteenlopende activiteiten. Waarom is dit initiatief van het Oranjefonds en DE-koffie en thee zo goed én noodzakelijk?

De Stadmakers Floor Ziegler en Teun Gautier geven het antwoord in hun boek "Een wereld van gemeenschappen". [1] "Oorspronkelijk was onze samenleving voornamelijk georganiseerd rond kleine, hechte gemeenschappen. (...) Naarmate gemeenschappen uitbreidden en complexer werden, ontstond er meer behoefte aan een gecentraliseerde autoriteit. (...) Zo ontstond de verzorgingsstaat. Steeds meer taken werden publieke taken, uitgevoerd door de overheid, en parallel daaraan ontstond een ontwikkeling waarin maatschappelijk initiatieven werden geïnstitutionaliseerd. (...) Door de sterke positie die wij als samenleving hebben gegeven aan de overheid en later aan de markt, is de rol van de gemeenschap steeds verder gemarginaliseerd geraakt. (...)

[Verskil tussen overheid en gemeenschap] Gemeenschappen gaan uit van onderlinge versterking, in tegenstelling tot competitie, winst (...) Gemeenschappen gaan ervan uit dat de samenleving hun niet overkomt, maar juist door henzelf collectief en individueel worden gemaakt, en dat hun handelen dus de kwaliteit van een samenleving mede bepaalt."

Hoe mensen hun eigen buurt beheren

Het bovengenoemde boek is een breed scala aan succesverhalen hoe buurtbewoners hun eigen omgeving ter hand hebben genomen. Zij hebben hun buurtcafé, supermarkt, buurthuis etc., toen die dreigden te sluiten, heropend met gemeenschappelijke kracht van betrokken vrijwilligers. Ze hebben een braakliggend stukje grond omgetoverd in de grootste vlindertuin van Nederland. En ze zijn niet alleen want in Nederland zijn ruim 6,6 miljoen mensen actief in hun buurt, wijk, dorp of stad. Wanneer je kil naar het geldelijk gewin kijkt, dan is het dorp Garyp met 1800 inwoners in Friesland het meest succesvol. Van de lokale Rabobank: "werd negen miljoen euro geleend en er werden zevenentwintigduizend zonnepanelen neergelegd op de oude vuilnisbelt. (...) Een heel groot deel van het dorp was inmiddels gasloos (...) en de coöperatie maakte een winst van een miljoen euro per jaar, waarmee sociale woningen konden worden gebouwd voor jongeren en ouderen in het dorp." [2]

Het gaat niet om geld maar om liefde

Bovenstaand voorbeeld is jaloersmakend, maar de schrijvers van het boek gaan het niet om de geldelijke winst, maar juist de winst van de gezamenlijke liefde voor elkaar. Aangrijpend is het verhaal van de vrouw uit Leeuwarden, wiens man overleden was. Ze was eenzaam en haar hobby was pannenlappen haken. Door haar ontstond het idee om in een lege winkel een souvenirwinkel op te zetten met producten van Leeuwardenaren die iets heel moois konden maken. Een bruisende gemeenschap van (eenzame of niet) vrijwilligers werd

in die kleine winkel geboren.

Wat te denken van het dorp Bickersheide waar leegloop en plannen van bovenaf het leven van de weinige dorpsbewoners leken te gaan bepalen. Zij namen langzaam het dorp over en nu is er een compleet ander en vitaal dorp herboren door hechte en respectvolle samenwerking tussen de bewoners en de gemeente. Het kan dus wel.

Mannetje dat vertelt dat iets niet kan

Soms zijn alle succesverhalen in het boek zo mooi en ongeloofwaardig, dat ze botsen met je eigen geloof dat iets zo anders kan. Is er niet altijd ergens in de organisatie (van de gemeente bijvoorbeeld) een mannetje dat vertelt dat dingen niet kunnen? Die vraag stelden de schrijvers ook. Toen sprak een ambtenaar de legendarische woorden: "Dat mannetje is de journalistiek. De media zijn een grote bron van angst en dat heeft een groot effect op publieke organisaties, zoals de ambtenarij." Een ander voegt toe dat het vooral gaat om de sociale media, waarin een ieder anoniem overal maar handgranaten kan gooien naar de voorstellers van nieuwe ideeën. Zijn wens is om elkaar meer face to face te ontmoeten, als we spreken over nieuwe (en misschien op het eerste oog onmogelijke) plannen voor onze omgeving. Want, dat mannetje, dat ben jij, dat ben ik, dat zijn we allemaal. Als je zo kijkt, dan zie je heel veel dingen die wél kunnen. [3]

Waar ligt Bickersheide?

Bickersheide is de volmaakte samenwerkende gemeenschap. Lees een van de laatste hoofdstukken van het boek. Het was te mooi om waar te zijn, dus ging ik op zoek naar waar dat dorpje in Nederland zou liggen. Onvindbaar. Dus dan toch maar even een mailtje naar de schrijver Teun Gautier. Hij moest bekennen, dat het niet bestond en door hem verzonnen was. Dat vind ik een minpuntje aan het boek, want dat had je toch echt even in kleine lettertjes moeten schrijven.

[1]= Een wereld van gemeenschappen, Floor Ziegler & Teun Gautier (2023), blz.271-273

[2]= idem blz.139-141

[3]= idem blz.228

Een wereld van gemeenschappen
Floor Ziegler & Teun Gautier
Uitgeverij Lemniscaat
2023; pag.280; € 22,50

In onze Wijkraad LLPG wordt hard gewerkt

Wat kunnen bewoners verwachten, wanneer ze een vraag stellen aan de leden van de Wijkraad LLPG.

Zeer efficiënte wijkraad LLPG

Wijkraden zijn opgericht om de politiek (in dit geval de besluiten van het College) dichterbij de bewoners te brengen. Als doorsnee burger, in welke straat je ook woont, kan je 'inspreken' in de wijkraadvergadering over wat je bezighoudt over je woonomgeving. Zo was ik er eens op een avond, waarop een verontruste burger insprak over de ontelbare lachgascontainers, die her en der achtergelaten werden in de wijk. Eerst ruimde hij ze nog zelf op, maar dat mag niet. Lege containers kunnen ontploffen en mogen alleen door de politie van straat worden gehaald. Alsof die niet al genoeg te doen heeft. Er werd een passende oplossing gevonden. Vanmiddag spreek ik twee wijkraadleden die zich bezighouden met SO, Stads Ontwikkeling, Jan-Dirk Wildeboer en At Polhuis. Zoals ik al eerder schreef is de wijkraad efficiënt ingericht. Er zijn zes leden en een voorzitter en de werkzaamheden zijn verdeeld over drie domeinen, waarop een duo zich heeft vastgebeten. SB is Stads Beheer en MO is Maatschappelijke Ontwikkeling, maar in dit gesprek staat SO, Stads Ontwikkeling centraal. En we mogen niet onvermeld laten, dat dit een van de weinige wijkraden is, waarin er geen wisseling van de wacht heeft plaatsgevonden. Alle leden die alweer enige tijd geleden gekozen werden, zitten er met z'n allen nog steeds. Dat betekent dat ze goed zijn ingewerkt en het klappen van de zweep kennen.

De problemen van wijkbewoners zijn verrassend eenvoudig en ze lijken gemakkelijk oplosbaar. Maar elk voorstel moet eerst de ambtelijke molen in en daar kan een mogelijk Kafkaïaans labyrint ontstaan. Maar dan heb je buiten At en Jan-Dirk gerekend. Zij luisteren naar het probleem van de buurtbewoners en gaan dan in bijna alle gevallen zelf ook nog op onderzoek uit. Ze kijken in de wijk met de klagers aan hun zijde, zodat ze de situatie zelf in ogenschouw kunnen nemen.

Wijkraadleden luisteren goed naar problemen van wijkbewoners

De paradox van een wijkraad

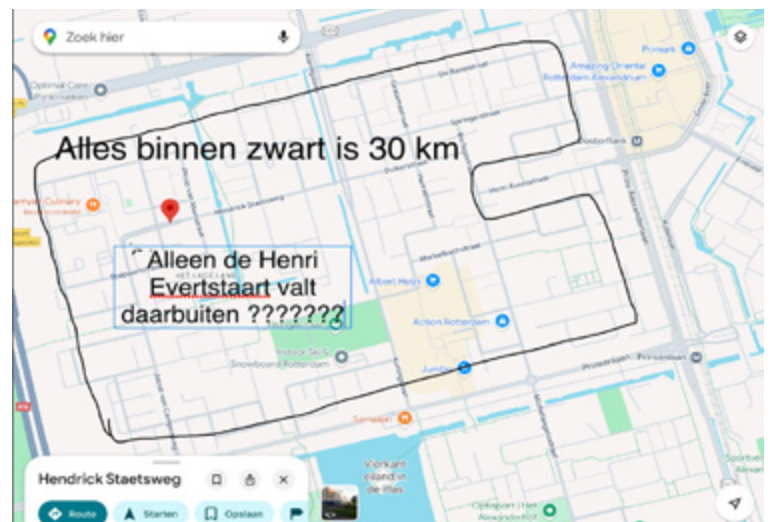
Zo klaagden bewoners van de A. Noordewier-Reddingiuslaan over hun groenstrook, waarop buurtbewoners, bij gebrek aan parkeerplekken, noodgedwongen, hun auto parkeerden. Dat grasveld wordt dan een aan gort gereden groenstrook, waar langzaam modder en kuilen het groene gras verdringen. Hoe het wel kan: de Nancy Zeelenberg-singel, waar grasroosters liggen, zodat de groenstrook een beetje groen blijft door de gaten in de tegels waaruit het gras kan groeien. Bijkomend voordeel boven een bestrate parkeerplek, is dat regenbuien hun stortvloed aan water kwijt kunnen, omdat het snel door de gaten van het rooster de grond in kan.

En hier komt ook gelijk de paradox van een wijkraad aan de orde, als het aan beide heren ligt. Je wilt enerzijds de bewoner het idee geven, dat er geluisterd wordt en dat er meegedacht wordt, maar anderzijds is de procedure, die een voorstel van beide heren moet doorlopen in de Gemeentelijke burelen heel lang. Soms komt het effect van een voorstel na een jaar of meer. Dat heet dan 'wijk aan zet', maar het resultaat is er pas na een zeer lange tijd. En dan zijn

de buurtgenoten allang vergeten dat de verandering ingang is gezet door de wijkraadleden. Bij buurtbewoners liggen de verwachtingen hoog, als ze hebben ingesproken in de wijkraad, maar ze zijn zich niet helemaal bewust dat de handel en wandel van een college met ambtenaren vaak stroperig is, of het is onduidelijk welke ambtenaar het nu voor het zeggen heeft. Maar de inzet van ambtenaren is groot om aangedragen kwesties goed opgelost te krijgen. Ik ben nu vaak aanwezig geweest in de wijkraad, zodat ik heb gezien dat de verwachtingen van buurtbewoners goed gemanaged worden. De wijkraad waarschuwt telkens voor te hoge verwachtingen en benadrukt dat de wijkraadleden slechts een adviserende functie hebben. Anderen nemen de besluiten na advisering van de wijkraadleden. Het is mede te danken aan de vasthoudendheid van At en Jan-Dirk dat er uiteindelijk toch resultaat wordt behaald.

De resultaten mogen er zijn

Zo waren buurtbewoners erg bang dat er bomen gekapt zouden worden, voor de aanleg van de dertig kilometer zone. Inderdaad stonden op de gemeentetekening geen bestaande bomen ingetekend, waardoor het idee ontstond, dat ze gekapt zouden worden. De wijkraadleden kennen de verborgen gangen van de kantoorgebouwen van de betreffende ambtenaren. Dan komt het verlossende woord, dat de bomen absoluut niet worden gekapt. Buurtbewoners tevreden en At en Jan-Dirk kunnen opgelucht ademen. Zo is er een uitrit bij een complex waar veel ouderen wonen. Wanneer zij de uitrit uit willen rijden, staan daar altijd auto's in het blikveld. Na wat nadenken, stellen Jan-Dirk en At voor om de witte markeringsstegel waar wel en niet geparkeerd mag worden te verplaatsen. Een kleine ingreep die weinig kosten met zich meebrengt. Hierdoor kan er geen auto meer staan die het zicht belemmert. Tevens constateren At en Jan-Dirk vaak inconsequenties in besluiten die genomen zijn. Jan-Dirk toont een schetsje: de hele wijk is een dertig kilometer zone, behalve de Henri Eversstraat, waar je gewoon 50 mag – maar harder wordt gereden. Als je het bijgevoegde kaartje ziet, dat Jan-Dirk aan de betreffende ambtenaren heeft opgestuurd, dan vraagt dat om uitleg.

Bezigt aan de toekomst

Beide heren zitten niet stil. Op dit moment speelt er een hele discussie over het Mia van Ieperenplein. Dan zou leuker kunnen, en groe-

ner natuurlijk. De gemeente in samenspraak met stadsbeheer doen nu onderzoek. Maar stonden er vroeger geen grote plantenschalen vol met groen? Jazeker! Die werden en paar jaar onderhouden door omwonenden, maar dan hield het plots op. De bakken werden kattenbakken vol met onkruid. Tja, dan haalt de gemeente ze weg natuurlijk. Dan kijken we nu naar een bijna volledig stenenplein met het risico dat bij heftige regenval het water moeilijk weg kan. Het onderzoek naar hoe het plein moet gaan worden loopt nog. Ook een mooi resultaat is de aanleg van een grindbak bij het entree pad naar de BSO en Pietje Bell speeltuin in het Prinsenspark vanwege wateroverlast.

Zo wordt er ook een 'parkeerdrukmeting' (= onderzoek naar parkeergedrag en plekken) uitgevoerd.

Een grootschalige zaak is de kruising van de Kralingseweg met de Nancy Zeelenbergsingel. Deze kruising is onoverzichtelijk en ook

Er zijn diverse mooie resultaten behaald

onlogisch ingericht. Veel automobilisten denken, door de inrichting van de kruising, dat het een voorrangsweg is. Vaak parkeerden auto's in het gras tot aan de hoek van de straat. Sinds een poosje liggen er boomstammen, waardoor daar geen auto's meer kunnen staan. Er is een idee om de verkeersdrempel, die nu nog vlak bij de rotonde met de Jacques Dutilhweg ligt, dichterbij de betreffende kruising met de Kralingseweg te leggen, waardoor auto's vaart moeten minderen.

Maar ook het onlogische van de oversteekheuvel aan de ene kant van de kruising (op de Nancy Zeelenbergsingel) en het ontbreken ervan aan de andere kant (zie foto en intekening). Dus graag aanleg van een tweede oversteekheuvel. En daarbij is de weg een dertigkilometer weg, slechts aangegeven door een bord aan de ene kant van de Nancy Zeelenberg en een bord aan de andere kant bij de Prinsenlaan.

Het zal niet allemaal overmorgen gerealiseerd zijn, maar als bij de komende gemeenteraadsverkiezingen de heren weer in de wijkraad herkozen zouden worden, dan weet ik hoe vasthoudend ze zijn, en die aanpassing van de Nancy Zeelenberg komt er!

De bewoners zeggen dat deze bomen niet op de transitiekaart van Campenweg staan en zijn bang dat ze weg gaan.

Prinsenwiek 50 jaar: tijd voor een feestje!

Waar is dat feestje?

Even dacht ik op het dancefestival Sensation White te zijn beland, maar dan met wat oudere bezoekers. Uit de geluidsboxen dreunt stevige disco van Earth, Wind & Fire. Daarna volgt een breed palet aan muziek uit de jaren 70-80. Ik ben in restaurant Belle Sorelle bij de Prinsenwiek om het vijftigjarige bestaan van het gebouw te vieren. Ik spreek de zeer actieve en inspirerende voorzitter van de feestcommissie Joke van der Klift. Samen met een heel leuk team organiseerden zij dit feest voor de ongeveer 300 bewoners, waarvan er zich 200 hebben aangemeld. Toch nog even een traantje: een bewoner had zich aangemeld om te komen, maar is inmiddels al overleden. That's life.

De dresscode is wit, maar het feestteam kneep een oogje toe voor hen die zich daar niet aan hielden. En geen onvertogen woord!

Zeer prettig wonen

Floor van Zanen, consulent bij Woonbron, regelt en coördineert mee op de achtergrond. Zij is net als de bewoners zeer enthousiast over de sfeer in het woon- en zorgcomplex. Animo om er te komen wonen is er volop. Wat wil je als je hoort wat Joke en haar complexcommissie allemaal organiseren gedurende het hele jaar. De omringende winkeliers doneerden dan ook cadeaubonnen voor de loterij op het eind van de feestdag op zes september. Wil je meer weten? Kijk dan op hun facebookpagina!

Bijzondere architectuur

Het gebouw is in 1975 opgeleverd. En heel lang was het zeer

bijzonder, want het was de hoogste woontoren van Nederland - tot 1987 dan. Het gebouw heette eerst 'De Wielen'. Architect Hans van der Heijden reageert gelukkig op de mail van RIJK, waarin gevraagd wordt iets te vertellen over het gebouw. We gaan dus met hem in de toekomst op onderzoek uit. Wel is nog het vermelden waard dat vóór de ingang twee leeuwen liggen, die in marmer lijken uitgevoerd. Ons onderzoek naar de oorsprong van de twee beelden eindigde bij verschillende tuincentra waar ze te koop zijn voor zo'n duizend euro per stuk. Dat ze voor de deur staan dankt de Prinsenwiek aan de oprichter van Humanitas professor Hans Becker, die gek is op grote wilde dieren. Nu de leeuwen weer ontdaan zijn van mos en groene algenaanslag mogen ze blijven staan van de meeste bewoners. En dat is een verstandig besluit want de symbolische functie van de twee wachters aan de deur is schitterend!

Ooit de hoogste woontoren van Nederland

Symboliek van de leeuw

In veel culturen, zoals de Assyrische en de Babylonische, staat de leeuw voor beschermer en bewaker van ingangen van tempels of steden. In het Pergamonmuseum in Berlijn is de prachtige Ishtar-leeuwenpoort van Babylon te bewonderen. In Turkije is de reis naar Hattusa aan te bevelen, waar de beroemde Leeuwenpoort op de Hettieten-site staat. Het is overweldigend om langs de menshoge

stenen leeuwen te lopen.

In het jodendom en christendom spelen leeuwen een belangrijke rol. Het dier wordt in de Bijbel meer dan honderd keer genoemd. In het Oude Testament staat de leeuw voor de kracht, de vitaliteit en de moed van de stam van Juda. Jezus wordt daarom ook wel 'de leeuw van Juda' genoemd.

Dat de leeuw een onoverwinnelijke kracht werd toegedicht, blijkt ook uit het verhaal van Daniël, die door toedoen van koning Darius in een kuil met leeuwen werd geworpen. Daniël overleefde het door te blijven geloven in God.

In het Nieuwe Testament komt de leeuw er bekaaid af. In de Eerste Brief van Petrus is de leeuw een boosaardige duivel. Wel is belangrijk te beseffen dat de leeuwen uit de Bijbel niet de Afrikaanse leeuwen zijn, maar de hollenleeuwen die ooit leefden in woestijnstreken in het Midden-Oosten. De schedel van het uitgestorven dier is te bewonderen in Tsjechië in het Antropos Museum in de stad Brno.

Grieken en Romeinen zijn dol op de leeuw

Ook in deze culturen stond de leeuw bekend om zijn onoverwinnelijke kracht. Slechts een enkele held, zoals Herakles (= Hercules), had de kracht en slimheid om de onverslaanbare leeuw van Nemea te doden. Eerst beschoot hij hem met pijlen, maar het vel van de leeuw was ondoordringbaar. Ook toen hij hem aanviel met zijn enorme knots raakte de leeuw ondanks de slagkracht niet gewond. Herakles besloot de leeuw te wurgen met zijn handen. Het afgestroopte vel van de gedode leeuw hing hij ter bescherming van zichzelf om de schouders.

Twee leeuwen houden ongeluk buiten de deur

Romeinse soldaten versierden ter bescherming hun schilden en strijdwagens met afbeeldingen van leeuwen. Vaak staan op munten van Romeinse keizers leeuwen afgebeeld met bliksemschichten in de bek en met een stralenkrans om de kop. Zo symboliseerden die muntafbeeldingen de kracht van de zon en de keizer die zich daaraan gelijkstelde.

Een enorme leeuw op de Kruiskade in Rotterdam

Tijdens de Sui- en Tangdynastieën (de eerste van 581-618; de tweede van 618-907) bewaakten boosaardige leeuwen poorten en deuren van tempels, officiële gebouwen en belangrijke huizen. Zij hielden het kwaad buiten de deur. In die tijd ontstond de 'Dans van de Leeuwen van de Vijf Richtingen' en een versimpelde vorm kunnen we nog herkennen, als die enorme leeuw op de Kruiskade in het openbaar verschijnt. Woest en onberekenbaar beweegt de kop van de leeuw met de gouden ogen en de zilveren tanden, op en neer. Tromgeroffel en voetzoekers doen omstanders griezelen en alleen met een klein geldoffer ben je vrij van de toorn van de leeuw.

Korte samenvatting en kleinere balzakken

De leeuw staat dus voor kracht en sterkte, voor het symbool van de zon, als symbool van moed en waakzaamheid tegen het kwaad. Maar als je de leeuw op veel adellijke schilden ziet afgebeeld dan valt het een ieder op dat het dier voorzien is van een zeer groot scrotum en daarom staat de leeuw ook voor mannelijkheid (en vruchtbaarheid). Niet voor niets borduurt men in Tunesië een leeuw op het trouwpak van de bruidegom.

Toen de gemeente Amsterdam een designbureau de opdracht gaf om het wapen van Amsterdam te restylen naar de jaren 2000, werden de enorme balzakken teruggebracht tot een afmeting die elke man kan bekijken, wanneer hij staat te urineren.

Waarom eten we graag samen?

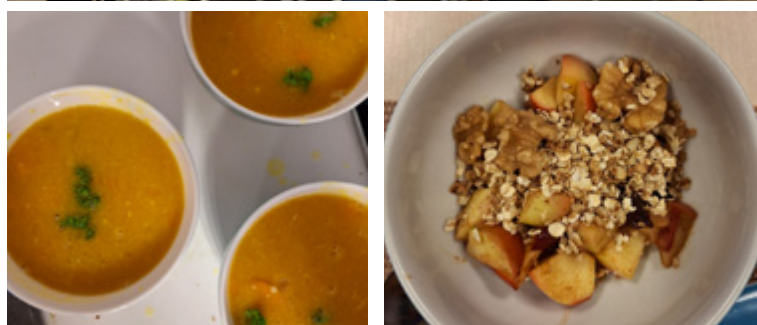
Al zes jaar bestaat er in het Huis van de Wijk aan het Remmet van Milplaats in Het Lage Land een preventieve dagbestedingsgroep. Dan komen wekelijks mensen bij elkaar om samen leuke activiteiten te ondernemen. De deelnemers hebben of een hersenbeschadiging opgelopen, of zitten in een voorstadium van dementie, kortom, thuis worden ze vaak door mantelzorgers bijgestaan. En juist ook voor de mantelzorger is zo'n lange ochtend even voor zichzelf een geschenk.

Overeenkomst tussen RIJK en Huis van de WIJK

Maar los van de ontspannende bezigheden, zit in elke ochtend ook weer een leermoment. Ik kwam langs toen een voedselkundige uitleg gaf over suikers te weten, natuurlijke suikers, toegevoegde suikers en synthetische suikers (zoetstoffen als Stevia). Daarna koken de deelnemers een maaltijd. Als afsluiting van de ochtend eten ze, al verhalen vertellend, die gezamenlijk op. Om toekomstige deelnemers even lekker te maken, de dag dat ik de groep bezocht maakten ze linzen-wortelsoep met pide. Als dessert in de pan gebakken appel met rozijnen en havermout-walnootcrumble. Het mooie is dat Magazine Rijk eigenlijk precies hetzelfde doet. We schrijven leuke artikelen, enerzijds ter ontspanning, anderzijds ter lering, om dingen te weten te komen. Soms ook om praktisch iets te kunnen toepassen, bijvoorbeeld gesprekstechnieken of spelletjes spelen met (klein) kinderen.

Waarom eten we eigenlijk samen?

De groep mannen (er is ook een vrouwengroep) is zeer divers van achtergrond. De gepensioneerden zijn kok, automonteur, informaticadeskundige of staalbewerker geweest. Het was zo gezellig, dat ik er veel te lang gebleven ben en te laat kwam op mijn vervolgspraak. Zo graag had ik willen mee-eten. Waarom wilde ik dat eigenlijk? Hier het verhaal waarom we zo graag samen willen eten.

Wat is er nu zo bijzonder aan het nuttigen van een maaltijd? (En dan gaat het niet om het biologische feit dat een mens moet eten want anders gaat hij dood!)

De apenwetenschapper Frans de Waal beschreef al dat voedsel delen onder bepaalde apensoorten zeer gewoon is. “Het is bekend dat bij mannetjes jagers medejagers voortrekken bij de verdeling van het vlees. (...) diegenen die aan het succes hebben bijgedragen gaan voor bij de verdeling van de buit. Het delen van voedsel is waarschijnlijk begonnen als een aanmoediging voor jagers om de volgende keer ook op jacht te gaan: je kunt niet gezamenlijk jagen zonder gezamenlijke baten.”

Als jij gul bent, dan wordt de ander dat ook

Elders in het boek beschrijft De Waal hoe ze een experiment met kapucijnaapjes deden. Ze zaten allen gescheiden van elkaar door gaas, maar als er eten werd gegeven, brachten zij dat naar een plek waar de ander er ook bij kon komen. Ze schoven hun eten ook onder het gaas door. “Wij ontdekten dat als aap A gul was geweest met zijn komkommer, aap B eerder bereid was om zijn appel te delen.” [1] Al in 1988 toonde Frans de Waal aan dat er tussen voedseldelen en verzoening na strijd een verband bestaat. [2] Samen eten dwingt blijkbaar sociaalgedrag af.

Wat zegt de wetenschap over de maaltijd?

In bijna alle culturen speelt eten een belangrijke sociale rol. Bepaald voedsel kan een rituele rol vervullen, bijvoorbeeld brood en water in onze christelijke cultuur. Maar er kan ook op bepaald voedsel een taboe rusten (bijvoorbeeld op varkensvlees in de joodse cultuur). Ook in onze cultuur kennen we taboes op het eten van bepaald voedsel. “Toen het voedingsinstituut TNO bij het naderen van de hongerwinter in 1944 zijn ratten niet langer kon voeden, heeft men serieus overwogen om het rattenvlees voor menselijke consumptie aan te wenden. In sommige culturen is dit hoogwaardige, eiwitrijke product al eeuwenlang een normaal onderdeel van het menu. In Nederland verloor dit rationeel-wetenschappelijke argument het in 1944 echter van de cultureel bepaalde vooroordelen die hier tegen het eten van rattenvlees bestonden. De rat is zijn afschrikwekkende betekenis van veroorzaker van de pest (de Zwarte Dood) in Europa nooit te boven gekomen.” [3]

Mogelijk is er pas vanaf 1970 onderzoek gedaan naar de cultuurgeschiedenis van de nederlandse maaltijd. De functie van een geza-

menlijke maaltijd heeft vier kenmerken. De eerste is natuurlijk de fysiologische, als je niet eet ga je dood. Deze functie behandelen we hier niet, gelijk de tweede functie, de identiteit gevende. Dat wil zeggen dat het bepaalde voedsel, dat de Nederlander verbouwt een vorm van zelfrealisatie is. Dat voedsel hoort bij Nederland en maakt ons ook tot Nederlander. Denk hierbij aan boerenkool met worst en roggebrood met spek, of pannenkoeken.

De derde functie van de gezamenlijke maaltijd

De derde en vierde functie van de maaltijd is wel belangrijk voor ons onderwerp. Als derde functie is de sociale of groepsonderscheidende functie (of zelfs de groepsverbindende functie). “Wanneer de armen gerechten van haver, rogge of boekweit plegen te eten, zullen de rijken er de voorkeur aan geven hoger gewaardeerde spijzen van tarwe op tafel te zetten. Zo is het eten van tarwebrood in ons land eeuwenlang een middel geweest om status uit te drukken. (...) Aan deze sociale functie van de voeding is door de eeuwen heen door kunstenaars op diverse wijze vormgegeven. Zo doste Bolswert omstreeks 1600 op een allegorische voorstelling van het gevecht tussen arm en rijk de armen uit met voor hen karakteristieke levensmiddelen als diverse soorten gezouten en gedroogde vis, mosselen, knollen en droge krakelingen, terwijl hij de rijken voorzag van voor hen typerende eetattributen zoals een wijnvat en een draaispit, en etenswaar als worst, wild, gevogelte en wafels.” [4] Heden ten dage zien wij deze verschillen tussen arm en rijk nog steeds, want wie eten er oesters, kaviaar en zelf geschoten reerug?

Ook eetcultuur is aan verandering onderhevig. “Lag in de middeleeuwen de meeste nadruk op het doorbuigen van de tafels onder het gewicht van de vele schotels, vanaf de zeventiende eeuw kwam het accent geleidelijk meer op het exotische element te liggen, terwijl in de negentiende eeuw de beheersing van de tafelmanieren als het meest essentiële, sociaal distinctiekenmerk gold. In de huidige tijd is ook dit op het tweede plan geraakt. [5]

Mogelijk dat Jozien Jobse – van Putten hier toch niet helemaal correct is. Juist de socioloog Norbert Elias toonde immers aan dat onze hele geschiedenis een aaneenschakeling is geweest van het

fijn slijpen van onze (tafel) manieren. Laten we ten bewijze onze eigen Rotterdamse Erasmus citeren uit zijn ‘De civilitate morum puerilium’ (= ‘Het boekje van Erasmus aengaende de beleeftheid der kinderlijckce zeden’, het boek is onder bewaking in te zien in onze grote bibliotheek) uit 1530. “Als er een servet wordt verstrekt, leg het dan over de linkerschouder of de linkerarm. Zit je met hooggeplaatste personen aan tafel, neem je muts af, maar zorg dat je netjes gekamd bent.” Zo kunnen we nog uren doorgaan. [6]

De vierde functie van de gezamenlijke maaltijd

De maaltijd is bij uitstek het moment om met elkaar te zijn. Samen eten heeft een grote mate van communicatieve functie. “Maaltijden verbinden de deelnemers tot een engere gemeenschap. Op huishoudelijk niveau creëren ze elke dag opnieuw momenten waarop ervaringen kunnen worden uitgewisseld en de onderliggende band kan worden versterkt. (...) Samen eten is niet alleen gezellig; het bevordert ook de eetlust, want ‘zien eten doet eten’. Hiervan zijn alleenstaanden zich soms maar al te pijnlijk bewust. (...) In het algemeen kan gesteld worden dat voedingsgedrag voor een belangrijk deel gericht is op het in stand houden van sociale relaties. Dit geeft eten en drinken een deel van zijn zin. (...) Zo geldt het brood met iemand delen vanouds als een teken van vriendschap. (...) Vooral aan de eettafel geeft men de waarden en normen met betrekking tot de diverse levensterreinen van generatie op generatie aan elkaar door. [7]

Vroeger moest een eettafel doorbuigen door het gewicht van al het eten

Wat voor eetcultuur bezitten we?

Soms is het wel leuk om eens na te denken over welke eetcultuur wij eigenlijk aan onze kinderen meegeven. Vaak kun je dat het beste vragen aan een buitenlander en hoe hij kijkt naar onze (eet)cultuur. Op een zeer humoristische wijze doen de Engelse en Amerikaanse

schrijvers White en Boucke dit als ze de Nederlandse restaurants beschrijven en hoe je je daar dient te gedragen. "Buitenlandse restaurants, te vinden door stad en land, zijn populaire trefpunten (...) Helaas worden de geserveerde gerechten vaak verruïneerd door substituten voor een aantal ter plekke niet-verkrijgbare originele ingrediënten. (...) Traditionele Hollandse restaurants zijn er ook. (...) Belangrijker dan het voedsel is de ambiance die het etablissement doordrenkt. (...) De opgelegde sfeer van veel restaurants wordt stevig doorgezet in het decor, dat een melange is van al die prachtige attributen waarover u al eerder las, zoals bloemen, planten, koffie, appelgebak, netheid, sfeermuziek en het prijsniveau. (...) Al deze elementen, hoe smaakvol ook, leiden de aandacht zelden af van het horkerige gedrag en de onverschilligheid van het personeel. (...) Voor alle maaltijden geldt: hussel, prak en speel veel met uw eten en trek er een gezicht bij alsof u in trance verkeert (...) Als u het hoofdgerecht op hebt, schraapt u eerst met veel bestekgekletter uw bord helemaal schoon waarna u met langdurig likken uw bestek reinigt. (...) salades en spaghetti in stukjes hakken en naar binnen schuiven." En zo gaat het 280 pagina's door. Hilarisch! [8]

Het leven is een stripverhaal

Net nu het pretpark Bommelwereld over Olivier B. Bommel in Groenlo is geopend, kunnen we deze heer van stand aanhalen, als het over een gezamenlijke maaltijd gaat. Als het stripverhaal

(élk stripverhaal!) teneinde komt en de goede afloop kan worden gevierd, dan doen alle hoofdfiguren dat met een gezamenlijke maaltijd. De bediende Joost dient dan de schalen met een eenvoudige, doch voedzame maaltijd op. Heer Bommel aan het hoofd van de tafel heft het wijnglas. En als een president Trump avant la lettre steekt hij van wal hoe goed hij dit verhaal weer tot een einde heeft gebracht. De superlatieven die hij gebruikt om zijn heldenrol in het verhaal te illustreren, doet zijn helper Tom Poes elke keer weer het voorhoofd rimpelen.

Heer Olivier B Bommel is een Trump avant la lettre

(waarom we zijn wie we zijn), Frans de Waal (2005)(2007), blz.191+199-200

[2]= Verzoening (vrede stichten onder apen en mensen), Frans de Waal (1988), blz.89-90

[3]= Eenvoudig maar voedzaam (cultuurgeschiedenis van de dagelijkse maaltijd in Nederland), Jozien Jobse – van Putten (1995)(1996), blz.22-23

[4]= Eenvoudig maar voedzaam, blz.27-29

[5]= Eenvoudig maar voedzaam, blz.30

[6]= Het civilisatieproces, Norbert Elias (2001), blz.135

[7]= Eenvoudig maar voedzaam, blz.32-33

[8]= The Undutchables (leven in Holland, een vrolijke lachspiegel). Colin White & Laurie Boucke (2008), blz.92-93

RUJ AAN • VRUWILLIGERSWERK

Oproep van de wijkraad

Heb jij een goed idee voor jouw buurt? En wil je dit idee ook echt uitvoeren? Vraag dan een bijdrage aan!

Iedereen met een goed idee voor zijn of haar buurt kan een aanvraag indienen. Of het nou voor een buurtfeest is of voor een activiteit met de kinderen uit de buurt in de zomervakantie? Of misschien met Halloween? Vraag een bijdrage aan!

De Wijkraad beoordeelt de plannen en kan een bijdrage toekennen.

Aanvragen doe je met een eenvoudig formulier: Aanvraagformulier Buurtidee - Opzoemer Mee

Wil je meer weten? Of heb je hulp nodig bij het aanvragen van een bijdrage? Dan staan de wijknetwerkers voor u klaar.

- Prinsenland en 's Gravenland: Rutger Boot,
e-mail: rga.boot@rotterdam.nl
telefoon: 06 – 14 89 02 73
- Het Lage Land: Sabrina Ong Aban,
e-mail: smg.ongaban@rotterdam.nl
telefoon: 06 – 38 68 76 37

Ook kunt u langskomen
op de wijkhub aan het Marinus Bolkplein 37
Open op dinsdag van 10.00 tot 14.00 en van donderdag van
10.00 tot 16.00 uur en op vrijdag van 9.00 uur tot 15.00 uur

Symbool van de paddenstoel: onsterfelijkheid en geluk

De herfstige schoonheid van de Heemtuin aan de 's Gravenweg!

In de heemtuin moet je met eerbied bukken voor de paddenstoelen. In bijna alle culturen staan ze immers voor de herrijzenis uit de dood en daarmee staan ze voor onsterfelijkheid. In het taoïsme zijn paddenstoelen het voedsel van de onsterfelijken. In Centraal-Europa en Afrika zien ze paddenstoelen als de zielen van de wedergeborenen. Niet verwonderlijk dat sjamanen al snel de hallucinerende werking van een aantal soorten ontdekten. Door ze te eten bereikten zij via visioenen en een gevoel van trance het heilige. Maar ook in het boek 'Alice in Wonderland' overkomen Alice vreemde ervaringen, wanneer zij de filosofische rups Carroll ontmoet, die op een paddenstoel zit. Als Alice van de ene kant van de paddenstoel eet, wordt zij langer, maar eet ze van de andere kant, dan wordt ze juist korter. Wat staat dit allemaal in schril contrast met wat de paddenstoel in de Nederlandse cultuur symboliseert: verval, rottende bladeren en de slijmerigheid van levende padden. Vandaar de naam paddenstoel. De zwaarste symboliek draagt de paddenstoel na de bommen op Hiroshima en Nagasaki, want de atoompaddenstoelwolk staat voor de apocalyptische vernietiging. Nou ja, wel weer leuk is dat de paddenstoel na de psycholoog Freud ook gezien kan worden als fallisch voorwerp. De stinkzwam heet niet voor niets de *Fallus Impudicus* en laat door zijn vorm niets te raden over.

Heerlijk Taste World Fest in Prinsenpark

Doe nou eens niet zo moeilijk. Geniet van het leven met heel veel andere mensen. Eet eens heerlijk onbekend voedsel. Praat, eet en dans met elkaar. Maar waar doe je dat dan? Nou, gewoon in het Prinsenpark op het Taste World Fest op 6 en 7 september jongstleden. Kom je ook in 2026? Geef toe, kijk naar de foto's, gezellig toch!

RIJK AAN • ENTERTAINMENT

Eerste landelijke Lief- en Leeddag

Meer dan 400 mensen had de Rotterdamse burgemeester Carola Schouten uitgenodigd voor een ontbijt in het Trade Centrum Rotterdam op 8 oktober. Het was ter viering van de eerste landelijke dag voor lief en leedstraten in Nederland. Inmiddels zijn in zo'n 50 gemeentes in Nederland lief- en leedstraten. Het gaat om zo'n 2445 straten, waarin een

of meer buurtbewoners aandacht en zorg heeft/hebben voor de wijkbewoner die wat extra aandacht kan gebruiken. Het kan gaan om verdrietige zaken als ziekte of dood, maar het gaat ook om 'lief', zoals een huwelijk of een verjaardag. Vaak ook ter verwelcoming van een nieuwe bewoner in de straat. In mijn eigen straat, waar ik de lief- en leedpot beheer, geven we aan nieuwkomers altijd een fles wijn en voor nieuwe babies, komt er altijd een boekje van Nijntje in het Rotterdams.

Is er in jullie straat nog geen lief- en leedactiviteit? Vraag dat dan aan bij www.opzoomermee.nl en druk op het rode lief- en leedlogo.

Meer lezen over de psychologie achter de lief- en leedpotjes: kijk in Rijk nr.05, pag.16-17 op www.rikroelfzema.nl, klik op Magazine RIJK nr.05

Waarom mensen bedanken zo fijn is

RIJK heeft een opdracht

Iedereen weet dat als je niet veel hebt, je blij bent als iemand iets geeft wat je nodig hebt. Als hoofdredacteur van RIJK wil ik mensen met elkaar verbinden, mensen leren om in te zien hoe mooi hun woonomgeving is en de natuur die hen omringt. De artikelen in RIJK proberen de levenskwaliteit van de lezers te verhogen.

Deze opdracht kan je niet alleen doen. Je hebt de lezer nodig, want die moet instemmen met wat je als RIJK wil bewerkstelligen. Daarom is het verheugend hoe snel alle nummers uit de winkels en supermarkten verdwenen zijn en daarom zijn de berichtjes van lezers zo aangenaam om te horen. De lezers zijn blijkbaar dankbaar voor wat de RIJK doet. Dat laatste klinkt even raar!

RIJK is dankbaar

Maar omgekeerd is er bij RIJK heel veel dankbaarheid. Want RIJK is niks zonder hulp, we bestaan misschien nog twee minuten en niet langer, als de ondersteuning zou wegvallen.

Onze belangrijkste partner is de Wijkraad LLPG. Niet lang geleden hebben de wijkraadsleden Annemoon, At, Jan-Dirk, Janine, Jan-Willem, Paul en voorzitter Ron weer de subsidie verlengt. We kunnen weer een jaar vooruit! Dat is toch geweldig en iets om erg dankbaar voor te zijn. Het gaat hier immers om geld van ons allemaal.

Onbaatzuchtig helpen ze mee

We zijn zo dankbaar dat de supermarkten Albert Heijn (Mia van Ieperenplein + Marinus Bolkplein), Jumbo (Samuel Esmeierplein + Wingert) en SAHAN (Van Campenplein) als grootste distributiepunten meedoen. Zo vreemd dat de Lidl (Jac Duthilweg) als enige niet wil meedoen. Het filiaalpersoneel wil wel, maar van hogerhand mag het niet. Meerdere keren heb ik de persdienst van de Lidl een e-mail gestuurd, maar jullie antwoorden gewoon niet. Elke keer weer wacht ik vergeefs op een reactie.

Duurzame ondersteuning

Dankbaarheid spreken we eveneens uit voor de kringloopwinkels. Zij sponsoren ons niet alleen als distributieplek, maar ook met boeken voor onze artikelen. Weet dat de redactie de opdracht heeft te schrijven wat niet rechtstreeks op internet is te lezen. Er wordt eerst veel gelezen en dan pas geschreven (met vaak bronvermelding). En voor die boeken is nauwelijks een budget (de hoofdredacteur betaalde ze vaak zelf).

Nu krijgen we gratis de boeken bij de volgende kringloopwinkels Opnieuw & Co (Koperstraat), Bonnefooi (Oudedijk) en Delen is Helen (Schoterbosstraat) en zo bijzonder de Kringloop Zeist (Joh. Postlaan 4). Dat is echt iets om dankbaar voor te zijn en ik ervaar het als iets ontroerends in deze harde, kille, egocentrische en op winst beluste samenleving.

Zo kil en koud dat de kringloop Het Goed (Kanaalweg) onze kranten

steeds weggooit en het hoofdkantoor nooit op mijn diverse e-mails heeft gereageerd.

Wat zegt de filosofie over dankbaarheid?

André Comte-Sponville, schrijver van 'Kleine verhandeling over de grote deugden', begint hoofdstuk tien over dankbaarheid zo: "Dankbaarheid is de aangenaamste aller deugden, echter niet de gemakkelijkste". Dankbaarheid volgt op iets dat je vreugde gaf, het is een 'vreugdevolle echo van ondervonden vreugde'. "Dankbaarheid hoeft niets te geven, behalve het genoegen omdat je iets hebt ontvangen". De gever kan echter nooit dankbaarheid terugverlangen. Bij de ontvanger (Magazine RIJK dus) ontstaat de wens, als hij geen egoïst is, om niet alleen maar passief iets in ontvangst te nemen ('affectieve dankbaarheid' noemt filosoof Kant dat), maar juist actief te handelen om zijn dankbaarheid te tonen.

Dankbaarheid kan nooit in de toekomst liggen. Waarvoor we dankbaar zijn, ligt altijd achter ons. Het is 'blijdschap van het geheugen' of 'het is teruggevonden tijd' (filosoof Epicurus zegt: dankbaarheid voor wat is geweest). De Franse schrijver Proust stelt dat dankbaarheid gaat over wat we hebben beleefd en dat ons dat niet meer afgenomen kan worden.

Dankbaarheid is 'blijdschap op blijdschap, liefde op liefde'. De gever en de ontvanger (als de laatste wel actief dankbaar is natuurlijk) creëren "een overvloed aan gemeenschappelijke blijdschap, aan wederzijdse blijdschap, aan gedeelde blijdschap". (Het boek van Comte-Sponville is gedoneerd)

Met de metro door de polder

Je kunt wel een nieuw stadsdeel bouwen, maar hoe kom je daar? Vanaf het midden van de jaren zestig verrees in snel tempo Prins Alexanderpolder. In de jaren zeventig was het nieuwe stadsdeel grotendeels af, maar je kon er alleen met een bus komen. Tot de oost-west lijn van de metro werd aangelegd en de reistijd met het openbaar vervoer aanzienlijk korter werd.

Ik herinner me nog hoe ik, midden jaren zestig, met mijn moeder op bezoek ging bij mijn grootouders in Kralingseveer. We stapten aan de Oostzeedijk, vlak bij het Oostplein, op een bus. Die bus reed de dijk uit en aan het eind van de Honingerdijk kwam je al bijna op het 'platteland'. Prins Alexanderpolder lag nog op de teken-tafel, zelfs de Erasmus Universiteit moest nog gebouwd worden. Na een bochtig traject over de dijk kwam Kralingseveer dan toch in zicht. Net voorbij de guanofabriek was er een halte op de dijk en van daaraf daalde je af naar de IJsselmondselaan. Bestemming bereikt, na zeker drie kwartier onderweg te zijn geweest.

De oost-west lijn

Dat verandert in 1982. Al enkele jaren daarvoor werd in Rotterdam-Oost een enorme sleuf in de grond gegraven. De oost-west lijn van de metro kwam eraan, als eerste uitbreiding van de in 1968 geopende noord-zuid lijn die van het Centraal Station naar Zuidplein voerde. Die bouwsleuf was een behoorlijk ingrijpende operatie. Enkele jaren waren straten in Kralingen amper bereikbaar. Aan de Oudedijk werd een deel van de historische bebouwing die nota bene het bombardement in 1940 had overleefd, gesloopt. Het werd te moeilijk geacht om een metrotunnel aan te leggen zonder sloop van wat erboven stond. Tegenwoordig is de omgeving nota bene een Beschermd Stadsgezicht geworden, maar dat was eind jaren zeventig nog niet aan de orde. Bij de Chris Bennekerslaan was dat anders, daar werd de sleuf doorgetrokken onder er veel steviger wederopbouw-flats.

In 1982 was het dan zo ver en kon de oost-west lijn worden geopend. Dat gebeurde in fasen. Eerst reed de metro tot aan het station Capelsebrug. Pas op 27 mei 1983 werd lijn tot aan Binnenhof in Ommoord geopend. Die laatste toevoeging kreeg nogal wat publiciteit en niet alleen goede. De metro tussen Capelsebrug en Binnenhof werd namelijk een gelijkvloerse lijn, met kruisingen met ander verkeer. Dat ging in de eerste jaren niet altijd goed. Er waren verschillende ongelukken, als dat andere verkeer zich niet aan de gesloten slagbomen hield.

In april 1984 volgde weer een uitbreiding, ditmaal naar station De Tochten in Zevenkamp. En in 2005 kwam de vooralsnog laatste verlenging, naar de nieuwe wijk Nesselande.

Nieuwe voertuigen en een remise

De indienstneming van de oost-west lijn betekende ook dat de RET haar voertuigen begon te vervangen door een tweede generatie. De tot dan toe vertrouwde blauw-gele voertuigen verdwenen van het spoor. Er is nog eentje over, een museumvoertuig in het bezit van het Rotterdams Openbaar Vervoer Museum in Hillegersberg. De nieuwe generatie kreeg uiteindelijk ook een remise in Prins Alexanderpolder, vlakbij de 's Gravenweg.

Als ik nu bij mij om de hoek een metrostation inloop, ben ik een kwartier later in Prins Alexanderpolder. Zelfs Nesselande is maar een half uur reistijd. Prins Alexanderpolder is met de komst van de metro veel sneller bereikbaar geworden. Alleen... hij komt niet in de buurt van Kralingseveer. Dat ligt geïsoleerd, een behoorlijk stuk lopen van de dichtstbijzijnde halte. Wie er direct wil uitstappen, is nog steeds aangewezen op een bus!

Metrostation Binnenhof met een metro van de eerste generatie (foto wikipedia)

Ingang van het net geopende station Capelsebrug, mei 1982 (Stadsarchief Rotterdam)

Opening van de metro met Prinses Beatrix en prins Claus in 1968 (foto Eric Koch, Anefo)

Bouw van het metrostation Capelsebrug, 1980 (Stadsarchief Rotterdam)

Metro Line-up te 's-Gravenweg (foto RET)

De bouwleuf in Kralingen nadert de flats bij de Chris Bennekerslaan, circa 1977 (Stadsarchief Rotterdam)

In het Magic Circus geef je de circusartiesten gewoon een hand!

Elk jaar zie ik op het grasveld aan de Ben Goerionstraat (tegenover metrostation Schenkel) een lieflijke circustent opgebouwd worden. Geflankeerd door twee oude rode vrachtwagens doet het me altijd denken aan mijn jeugd in de jaren vijftig. De kleine circustent domineert het grasveld als een tempel van vermaak met rondom de caravans van alle circusartiesten en medewerkers. In deze buitenwijk van Rotterdam lijkt deze kleurrijke culturele vrijplaats een vreemde eend in de bijt. Maar wel een zeer aantrekkelijke eend!

Waarom ben ik niet eerder gegaan

Nog nooit ben ik ernaartoe gegaan, hoe vertederd ik er ook altijd naar keek. Maar 31 oktober 2025 heb ik de stoute schoenen aangetrokken en op die schoenen betrad ik de circustent en nam ik plaats aan de rand van de circuspiste. Het werd een middag die ik nooit meer vergeet én me verslaafd heeft gemaakt aan het circus. Vanaf nu ga ik elk jaar, wanneer ik die tent zie opgebouwd worden en die oude vrachtwagens zie staan. En de RIJK gaat elk jaar verslag doen.

Wat maakt het Magic Circus zo mooi?

Elk jaar komt Magic Circus met een nieuw programma. Alle acts hebben dit jaar als verbindende factor theatrale circuskunsten met dans en muziek. En niet alleen de 'oh's' en 'ah's' zullen er zijn als je verbluffende acrobatische toeren bekijkt, maar ook de brok in je keel ontbreekt niet. Sommige acts zijn zo verstild en weemoedig, dat ze je hart raken. Neem de acrobatische danskunsten van Linnea uit Finland, die een lamp aan een trapezetouw breed over het toneel en de zaal laat zweven. Het lijkt een dwaallicht. Dwaallichten komen in veel oude volksverhalen voor. Het zijn bewegende lichtverschijnselen vaak boven een begraafplaats of moeras. Dan roepen de dolende geesten ons op hen te helpen. Vaak zijn het gestorven kinderen, die nog niet gedoopt waren en die ons lokken naar het water, waarin ze alsnog gedoopt willen worden. Niet voor niets komt Linnea door een luik in de podiumvloer naar boven met het dwaallicht. Komt ze uit haar graf om ons om hulp te vragen? Het is ontroerend mooi gedaan. Dit is ook circus, al verwacht je het niet. Wees niet bang om getuige te worden van acts met dieren, want sinds de rekenende kip in 2020 met prepensioen is gegaan, zijn dieren uit de voorstelling verdwenen. Ja, tijden veranderen. Waar vroeger paarden in de piste liepen, is nu in het Magic Circus het paard vervangen door de vertrouwde Nederlandse fiets. Die kunsten op het ijzeren ros vergeet je niet meer en een 'don't try this at

home' is op zijn plaats.

Aan het eind van de voorstelling staan alle artiesten bij de uitgang en kun je ze spreken, bedanken, feedback geven of om een handtekening vragen. Ik boog en knikte: heel veel dank voor zo'n mooie middag.

Wat is de oorsprong van het circus?

De Engelse cavalerist Philip Astley kreeg van zijn kolonel een paard toen hij uit dienst ging. Vanaf 1766 gaf hij voorstellingen, waarin hij zijn kunsten op zijn paard aan betalend publiek toonde. In de pauzes tussen zijn optredens, liet hij clowns en acrobaten het publiek vermaken. Het moderne circus was geboren.

In de middeleeuwen trokken al grappenmakers (joculatores), en later ook acrobaten en jongleurs, van kasteel naar kasteel en van dorp naar stad, om hun kunsten te tonen. Later kon ook het volk gaan genieten van hun kunsten, grappen en grollen, toen ze van kermis naar kermis trokken.

In Nederland was de koorddanser Pieter Magito (op Friese doorlopers liep hij over een strakgespannen koord!) de eerste circusartiest die van kermis naar kermis reisde. Paarden speelden toen nog een belangrijke rol in elk circus.

Maar rond 1900 kwam het grote Amerikaanse circus Barnum and Bailey naar Europa. In 1901 reisde dat circus 37 dagen door Nederland en veranderde het aanzien van alle circussen in Europa. In dit nieuwe circus lagen de accenten veel meer op exotische dieren. Steigerende olifanten, brullende leeuwen en tijgers bevolkten vanaf toen de pistes. Het is ook de tijd dat het circus niet meer opgebouwd wordt met allerlei houten constructies, maar dat het circus met een tent reist.

De Arrogante Aap, de mythe van de superieure mens

**Waarom stelt de mens zich altijd boven dieren en planten?
De jongste inzichten in de natuur tonen veel voorbeelden van
veel slimmere dieren en planten. Laten we anders gaan kijken!**

Onverklaarbare gebeurtenissen in zeeaquarium

De verzorgers van een zeeaquarium ontdekten dat er vissen en kreeften verdwenen uit een aquariumbak. Onoplosbare verdwijningen waren dat met hier en daar een nat plasje water op de vloer. Toen de verdwijningen aan bleven houden en men natuurlijk een medewerker van het zeeaquarium verdacht van de roof, werden er op strategische plekken camera's opgehangen die elk aquarium in de nacht continu filmde.

Op een ochtend werden de camerabeelden afgekeken en tot ieders verbazing zagen zij het volgende gebeuren. Een kraak (= een octopus) schoof keurig netjes de dekplaat van zijn aquarium af en verliet de waterbak om op weg te gaan naar een volgend aquarium (of zelfs aquaria wat verderop). Daar schoof hij de dekplaten een klein beetje opzij, begaf zich in het andere aquarium op rooftocht. Na de buit verliet hij het aquarium, schoof de dekplaat weer op de correcte plaats en liep over de vloer (met achterlating van kleine waterplasjes) weer naar het eigen aquarium, kroop erin en schoof de dekplaat weer op precies dezelfde plek. De verzorgers deelden hun beelden met wetenschappers, die aandrongen om dit fenomeen zoveel mogelijk vast te leggen.

Verbluffend gedrag werd ook vastgelegd van een Aziatische octopus soort. Aan de rand van het strand ligt een enorme berg doormidden gehakte kokosnoten. De octopus zoekt precies op elkaar passende kokosnoothelften en gebruikt die om in te schuilen, wanneer er gevaar dreigt. Dit is een prachtig voorbeeld van hoe dieren gereedschap gebruiken. [1]

“Alleen mensen gebruiken gereedschappen”

Lang bestond het idee dat dieren geen gereedschappen gebruiken en alleen de mens daartoe in staat was. Toen dat niet voor de mens uniek bleek te zijn, veranderde de definitie in 'de mens is de enige soort die een gereedschap maakt'. Maar Rens Bod toont in zijn boek "Het unieke dier" aan, dat dat ook niet waar is. Dus veranderde in de biologie wederom de definitie in 'de mens is de enige soort die een werktuig gebruikt om werktuigen te maken/beschikbaar te maken'. Mogelijk is dit uniek aan de mens, maar Bod beschrijft chimpansees in Gabon die gereedschapsets maken met wel vijf onderdelen om honing uit bijennesten te halen. "Deze set bestaat uit een stamper om het nest open te breken, een boorstok, een vergroter om het gat uit te breiden, een verzamelstok en een zwabber. Al deze werktuigen worden vooraf gemaakt, wat duidt op geavanceerde planning en inzicht." [2]

Rens Bod toont aan dat de geschiedenis van de zoekende mens naar wat hem uniek maakt, feitelijk er een is, waarin gezocht wordt waarom de mens superieur is aan de dieren (en de natuur). Hij onderscheidt vier aspecten waarop zijn onderzoek zich richt.

Ten eerste cognitie: dit omvat het vermogen tot leren, spreken, problemen oplossen, herinneren en redeneren etc. het blijkt dat mensen en dieren niet veel verschillen.

Ten tweede samenleving: dit verwijst naar de structuren en interacties binnen sociale groepen. Ook hier weinig verschil tussen mens en dier. Prairiehonden vertellen aan elkaar hoe menselijke indringers eruitzien: hun lengte, haarkleur, kleding en welke objecten ze bij zich hebben. Tevens overleggen ze met elkaar of ze wel of niet op jacht gaan en ze stemmen daarover (deliberatie democratie = overleg, beraadslaging, discussie democratie). [3]

Ten derde: overtuigingen, zoals religieuze, filosofische denkbeelden

en gedeelde aannames, zoals moreel gedrag en rouwrituelen. Ten vierde: technologie, dus welke hulpmiddelen bestaan er om problemen op te lossen en het leven te veraangemen.

Het geheim van de octopus in het laboratorium

Waarin verschillen mens en dier?

Je zou kunnen stellen dat de beheersing van vuur alleen bij de mens voorkomt. Opmerkelijk dat er roofvogelsoorten zijn die brandende takken uit een bosbrand halen om daarmee elders een bosbrand te veroorzaken, zodat klein wild als prooi wordt opgejaagd. Toch stelt Bod dat de verschillen tussen mens en dier meestal gradueel zijn en niet onderscheidend.

Wat alleen bij de mens voorkomt en niet bij dieren is onze mogelijkheid om onbegrensde recursie toe te passen. Hij bedoelt hiermee dat wij in staat zijn om na te denken en te handelen over iets wat we bedacht hebben en om dat bedachte weer opnieuw op dezelfde gedachte en handeling toe te passen. Rekenen is een mooi voorbeeld hiervan: wij kunnen tot in het oneindige rekenen (optellen, delen, vermenigvuldigen, worteltrekken). Sommige dieren halen het hooguit tot in de twintigtallen. Een ander voorbeeld is dat wij gereedschappen maken om andere gereedschappen te maken, waarmee we weer gereedschap maken voor gereedschap, waarmee we uiteindelijk iets kunnen maken. Een auto bestaat uit schroeven, bouten, chips, ventilatoren, lasnaden, plaatstaal, assen, wielen etc, om uiteindelijk het product auto te kunnen maken. En door dat vermogen van onbegrensde recursie vervaardigen we de meest ingewikkelde voorwerpen.

De keerzijde aan dit uniek menselijke vermogen is dat limieten telkens verder worden verlegd en vaak doorzien we, of willen we niet zien, wat daarvan de gevolgen zijn. Op moreel, technologisch, ecologisch en samenlevingsgebied kunnen we veel scheppen maar ook veel vernietigen. Nog nooit is er een dier of plant ontdekt, die de eigen omgeving tot onleefbaar leefgebied weet te veranderen. Na meer dan veertig eigenschappen tussen mens en dier vergeleken te hebben (en in bijna alle bleek het verschil gradueel te zijn), benadrukt Bod als eindconclusie: "Op het gebied van keuzevrijheid, kunstzinnigheid, kennisvergaring, samenwerking, gastvrijheid, wederkerigheid, vrijheid, moraliteit, zingeving – en nog veel meer – kunnen dieren autonoom handelen. Dit betekent dat zij als volwaardige wezens met een eigen plaats in de wereld moeten worden erkend." [4]

De arrogante aap

De zoektocht naar wat mensen en dieren verbindt, wordt feitelijk bij Rens Bod gevonden in het verschil. De Harvard-primatoloog Christine Webb benadert het probleem precies vanaf de andere kant. In haar boek "De Arrogante Aap" vertrekt ze juist vanuit de

mythe van de superieure mens. Al op de eerste pagina merkt zij op dat wij "immers niet het grootst, het snelst of het sterkst zijn. (...) Ook zijn we niet het talrijkst en leven we niet het langst. (...) Andere soorten presteren op talloze manieren beter dan de mens." En zes regels verder: "Tegenwoordig noemen we ons Homo sapiens sapiens, de verstandigste der verstandigen. Dat we onszelf bezien in zulke superlatieve termen druist in tegen Darwiniaanse ideeën

Het enige dier dat de wereld aan het vernietigen is: de mens

over de continuïteit tussen soorten." [5a] Darwin plaatst immers niet de mens boven de planten of dieren. Zij zijn alle onderhevig aan de wetten van de natuurlijke selectie en hebben allemaal een gemeenschappelijke stamboom (o.a. de mens is voortgekomen uit de dieren). Webb ziet als oorzaak van de ecologische crisis ons idee van menselijk exceptionalisme, of ook wel menselijke superioriteit of antropocentrisme genoemd.

Al het onderzoek naar de verschillen tussen mens en dier zijn fundamenteel op verkeerde aannames gedaan. Er wordt altijd gebruik gemaakt van "mensgerichte experimentele modellen en worden bij de opdrachten voorwerpen gebruikt waarmee andere soorten nooit van nature te maken zouden krijgen, zoals computer-touchscreens en plastic speelgoed". [5b]

Neem als voorbeeld de stelling dat vissen geen pijn, of zelfs bewustzijn, zouden kunnen ervaren. Op grond van onze menselijke hersenen, waarin bepaalde delen pijn en vormen van 'bewustzijn' produceren, maar die ontbreken in de hersenen van vissen, wordt geconcludeerd, dat vissen dat dus niet zullen kunnen ervaren. Webb stelt dat: "De evolutie leert ons telkens weer dat andersoortige structuren overeenkomstige functies kunnen vervullen. Schaaldieren hebben niets wat in de buurt komt van de visuele cortex van de mens, maar toch kunnen ze zien. De meeste vissen hebben geen longen zoals de onze, maar kunnen desondanks ademen (hetzelfde geldt voor alle insecten en planten!)." Vervolgens beschrijft ze grensverleggende onderzoeken bij vissen, garnalen en krabben naar pijnbeleving. Op een voelspriet van een garnaal wordt azijnzuur gedaan en de garnaal wrijft constant over deze voelspriet. Dat gedrag verdwijnt wanneer er een plaatselijke verdoving wordt toegediend. [5c]

Wat is de fout van Rens Bod?

De zin 'de mens is het enige dier dat...' is fundamenteel een verkeerd uitgangspunt. "Maar wanneer we naar ons genoom kijken, komt opnieuw dat bekende beeld naar voren: genetisch gezien vertonen we veel meer gelijkenissen dan verschillen met andere soorten. Bijna elk gen in het menselijk genoom (98,7 procent om precies te zijn) is ook aanwezig in het genoom van onze nauwste levende verwanten, de chimpansees en de bonobo's. (...) Onze soort heeft minder genen dan veel plantensoorten en minder basenparen dan veel vissen, ongewervelden, amfibieën en protisten. Dus wat maakt ons dan uitzonderlijker in termen van biologische complexiteit." Maar ook als het draait om onze menselijke omvang van de herseninhoud blinken we niet uit. "Gemiddeld wegen de hersenen van een mens ongeveer drie pond. Dat is minder dan de hersenen van een gemiddelde tuimelaar (3,5 pond) en maar een fractie van die van dieren als de Afrikaanse olifant (5 kilo) en de potvis (10 kilo). Omdat we inzagen dat er verband bestond tussen grotere lichamen en grotere hersenen, namen we onze toevlucht tot de verhouding tussen hersenen en lichaamsgewicht (ook wel encefalisatiequotiënt genoemd). Met die graadmeter versloegen we de walvisachtigen en de olifanten, maar werden we voorbijgestreefd door een beschamende hoeveelheid kleine zoogdieren, zoals eekhoorns en spitsmuizen." [5d]

Het moge duidelijk zijn, volgens Webb, dat vragen naar de verschillen tussen mens en levende natuur leidt tot heilloze redeneringen van de mens om toch maar boven aan de piramide te kunnen staan.

Gemiddeld wegen de hersenen van een mens drie pond

Laten we anders gaan kijken

De conclusie die de primatoloog Frans de Waal al in 2016 trok is de richting die we dienen te gaan. "In plaats van de mens tot de maat van alle dingen te maken moeten we andere soorten evalueren aan de hand van wat ze zijn. Als we dat doen, weet ik zeker dat we veel magische bronnen zullen ontdekken, waaronder enkele die nog

buiten het bereik van onze verbeeldingskracht liggen." [6]

De ecofeminist Donna Haraway benoemt in haar boek "Wanneer soorten kennismaken" dat er geen rigide onderscheid tussen mens en dier gemaakt kan worden. Wij zijn kompaansorten (companion species) en leven tezamen met een oneindig aantal dieren en metgezellen. Op onze huid leven ontelbare bacteriën en in ons lichaam zitten ontelbare virussen.

Mens en dier beïnvloeden elkaar juist doordat ze met elkaar leven. Zo zijn raven in Europa behept met een vreesachtig karakter, want de mens heeft al eeuwenlang de jacht op deze vogels uitgevoerd. De raaf in Alaska is juist zeer mensvriendelijk, want de mens en de raven werken samen bij de jacht. De blik van een raaf is scherper dan die van een mens. Wanneer de buit binnen is, deelt de behulpzame raaf (raven) mee in de buit van de jacht.

Apen bepalen zelf of ze meedoen aan een experiment

In biologisch-wetenschappelijk onderzoek staat het begrip 'meervoudige objectiviteit' centraal. Dat betekent dat de primatenonderzoekster Barbara Smuts bij haar bavianenonderzoek absoluut afstand houdt tot de bavianengroep, dat ze alles in het werk stelt om niet op te vallen en zelfs zoveel als mogelijk onzichtbaar is. Wat er dus gebeurde is dat de bavianen haar vreemd vonden en zich naar haar ook anders en afwijkend gedroegen. Nadat Smuts gedwongen werd tot sociale interactie, ontstond er contact tussen de groep bavianen en haar. Het rare asociale wezen transformeerde voor de bavianen in een persoon die deels een van hun was. Objectiviteit is eigenlijk een collectief iets: er zijn altijd verschillende perspectieven, namelijk dat van de onderzoeker en dat van de bavianen (in dit geval).

Door dit inzicht pakt de Japanse primatoloog Tetsuro Matsuzawa zijn onderzoek bij apen totaal anders aan. Hier staat voorop dat de apen vrij zijn om wel of niet mee te werken aan zijn onderzoeken. Elke morgen roept hij de dieren voor een onderzoeksexperiment en dan wacht hij welke dieren zich bij hem melden en al de overige apen, die niet komen, worden met rust gelaten.

Eerste probleem om dieren, planten (organismen) te begrijpen

Elk onderzoek over dieren is in wezen problematisch. Want waarom denken wij eigenlijk dat we de dieren begrijpen en hun gedrag kunnen definiëren? In 1974 schreef de Amerikaanse filosoof Thomas Nagel zijn beroemde artikel "Hoe is het om een vleermuis te zijn?" In iets meer dan tachtig pagina's toont hij aan dat het erg lastig is om precies te weten hoe een vleermuis zich voelt en waarom. Ons menselijk bewustzijn is in eerste instantie iets dat aan eenieder persoonlijk wordt geopenbaard. We zijn onmiddellijk vertrouwd met ons eigen bewustzijn. In de wetenschap nemen we juist afstand van die onmiddellijke bewuste persoonlijke ervaring door te abstraheren. Wij zien in onweer de persoonlijke ervaring van een lichtflits (subjectief), maar de wetenschap corrigeert deze persoonlijke opvatting door te stellen dat het om een elektrische ontlading gaat (objectief).

Maar ons bewustzijn is zo privé, dat zelfs een ander mens al moeilijk voor ons is te doorgronden: wat zit er precies in het bewustzijn van de andere mens? Voor de vleermuis geldt dat zijn manier van leven, zijn manier van nadenken over zijn leven, onmogelijk is voor ons om te begrijpen.

Als definitie van bewustzijn lijkt in de filosofie deze de meest effectieve: een organisme heeft bewustzijn als het op de een of andere manier iets is om dat organisme te zijn. Welnu, organismen rondom ons lijken absoluut organismen te zijn, maar voor ons bewustzijn onmogelijk om bij hen 'naar binnen te kijken om te weten wat ze voelen'.

Tweede probleem om dieren, planten (organismen) te begrijpen

In de wetenschap gaat het om objectiviteit. Dat betekent dat iets herhaaldelijk op exact dezelfde wijze gebeurt. Dus om te bewijzen dat apen in staat zijn tot het bedenken van leugens, moet dat herhaaldelijk zijn waargenomen. Één enkele observatie kan nooit een wetenschappelijk feit worden. Vinciane Despret beschrijft het

volgende: een jonge baviaan pest een baby-baviaan. Zijn vader ziet dit en wil hem hiervoor terechtwijzen. Hij komt rennend naar de jonge baviaan, maar die slaat onmiddellijk op de vlucht. Inmiddels voegen zich nog meer rennende familieleden bij dit tafereel. De jonge baviaan beseft, dat hij de strijd zal verliezen. Hij verzint een list. Door plotseling stil te gaan staan en totaal verstild naar een bospartij verderop te gaan staren, doet hij het voorkomen, alsof hij een roofdier heeft gezien, dat gevaarlijk is voor de bavianengroep. De rennende bavianen verstijven ook onmiddellijk van schrik en staren nu allemaal naar de bospartij. De jonge baviaan knijpt ertussenuit en de rest van de groep is gedurende een poosje zo bezig met het ontdekken van het roofdier, dat het plan om de jonge baviaan te straffen, is vergeten. Helaas is dit voorval maar door een enkele primatoloog gezien en dus wordt het niet opgenomen in boeken over bavianengedrag.

Dit artikel kent de volgende bronnen: [1]= Dieren met toekomstplannen, Frans van der Helm (2016), hfst.1 [2]= Het unieke dier (op zoek naar het specifiek menselijke), Rens Bod (2025), blz.150 e.v. [3]= De soldaat is een dolfijn (over politieke dieren), Eva Meier, blz.85 e.v. [4]= Rens Bod, hoofdstuk 6 [5a t/m]= De Arrogante Aap (de mythe van de superieure mens), Christine Webb (2025), blz.9-10; 16-17; 179 e.v.; 184 e.v.; [6]= Zijn we slim genoeg om te weten hoe slim dieren zijn?, Frans de Waal (2016), blz.284 Over dit boek is in deze krant eerder uitgebreid geschreven: www.rikroelfzema.nl, klik dan op 'over mijn publicaties'. Dan: 2018-03-02 dieren zijn slimmer dan mensen denken + 2018-03-01 waarom zijn dieren minder dan mensen

Herman Schildert

Herman Schouwenburg woont in Het Lage Land. Hij is tekenaar. De achterkant van de RIJK weet hij telkens tot een mooi plaatje te maken.

Nu er over rouw werd geschreven, stuurde hij mij de tekening met de gieters op de begraafplaats. Hij zat daar te tekenen en een vrouw verzorgde het graf van haar overleden man. Ze raakten aan de praat. Een mooi gesprek tussen een eenzame en verdrietige vrouw en een gelukkige tekenaar. Ze liepen richting de waterkraan. Toen zij een gieter gevuld had, namen ze afscheid. Terwijl Herman wegliep, draaide de vrouw zich nog om en zei: "Nou ik ga mijn man nog even water geven!"

Uit ontroering en respect tekende hij later de gieters.

Gieters op begraafplaats

Zie zijn werk op:

www.instagram.com/hermanschildert of
www.facebook.com/hermanschouwenburg
of www.flickr.com/photos/hermanschildert

Nederlandse eetcultuur

Bedankt voor het lezen!